

TEKUTÁ PROSPERITA: ČESKÝ STÁT A LG.PHILIPS DISPLAYS

// **Liquid Prosperity: the Czech State and LG.Philips Displays**

Jakub Macek

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava
Masarykova univerzita, Brno

Kateřina Škařupová

Masarykova univerzita, Brno

Vít Kouřil

Masarykova univerzita, Brno

ABSTRACT

This study offers a discourse analysis of media construction of unsuccessful foreign investor's case, dealing namely with the case of LG.Philips Displays Holding and the Czech state and covering the case since the investor's decision to settle in Czech Republic taken in 2000 until the period of the investor's bankruptcy in 2006. The particular method developed for the analysis is based on Michel Foucault's notion of discourse and derived from his theoretical conception of discourse analysis. The method which emphasizes rather structural than linguistic level of discourse is inspired by Gerbner's message system analysis and by de Gruyter's tracking discourse technique as well. The study, analyzing nearly 700 articles published in two Czech printed dailies and two Czech weeklies, reveals a significant bias of the Czech printed media, since a very strong politicalization of the subject was typical for the media representation of the whole case. The discourse of party-spirited policy emerged in connection with the reflection of government's investment incentive policy. The arrival of Philips was presented as a result of a successful government policy; on the other hand, other important factors were underestimated. Media also took up government agenda uncritically. Particularly in the first years, the party-spirited themes and an uncritical view of the investor forced out the economic-analytical discourse. The media rarely took into account the risks that go together with foreign capital or the decline of the classical TV screen (CRT) market. Besides that, the media stereotypically labelled actors involved in controversies with LG.Philips Displays.

KEYWORDS

Czech press – foreign investments – discourse analysis – tracking discourse – discursive formation – thematic structure

KLÍČOVÁ SLOVA

český tisk – zahraniční investice – diskurzní analýza – stopování diskurzu – diskurzivní formace – tematická struktura

Národní stát nikoli jako svrchovaný regulační subjekt, určující pravidla ekonomické hry na svém území, ale jako jeden z mnoha hráčů snažících se zachovat a neztratit svou pozici – národní stát jako aktér nabízející se v soutěži s dalšími státy mezinárodním

investorům coby vhodné místo pro investici. Národní stát vyjednávací o podmínkách co nejvýhodnějších pro investora a stále přitom únosných a přijatelných pro něj samotný. Prognostické teze kriticky laděných ekonomických autorů a sociálních filozofů? Nikoli. Od druhé poloviny devadesátých let minulého století tato slova vystihují i situaci České republiky. V tomto textu se soustředíme na to, jak je tato (pro národní komunitu a pro její politické elity pochopitelně zneklidňující) skutečnost (ne)přijata vybranými českými tištěnými médii a jakým způsobem je v případě jedné konkrétní kauzy zahraničního investora těmito médii reflektován rizikový, nestálý, slovy Zygmunta Baumana (2002) tekutý vztah mezi národním státem a zahraničním investorem.

V této studii, jež vznikla na podkladě výzkumu realizovaného v rámci projektu Dioscuri,¹ se zabýváme mediální konstrukcí kauzy společnosti LG.Philips Displays – zahraničního investora, který byl státem prostřednictvím investičních pobídek významně a za zřetelného zájmu médií podporován ve své snaze vybudovat rozsáhlý provoz na výrobu televizních obrazovek, leč i přes zmíněnou podporu zbankrotoval a nenaplnil tedy očekávání, jež svým příchodem vyvolal.

Obecnějším záměrem zkoumání mediálního pokrytí kauzy Philips/LG.Philips Displays² bylo – s ohledem na zadání výzkumu – zdokumentovat způsob, jímž je ve vybraných českých tištěných médiích zobrazován ve výsledku „neúspěšný“ zahraniční investor a načrtnout tak, jakým způsobem je v českém mediálním prostředí konstruován (v tomto případě napřed krajně pozitivní a posléze do značné míry negativní, jak ukážeme) obraz těch zahraničních či mezinárodních ekonomických aktérů, kteří do našeho „domácího“ prostoru vstupují „zvenku“ a ve výsledku nenaplnují očekávání, jež jsou do nich vkládána.³ Z tohoto důvodu jsme se – navzdory původnímu požadavku projektu Dioscuri pracovat souběžně kvalitativními a kvantitativními metodami sběru a analýzy dat – při studiu korpusu textů zabývajících se kauzou Philips/LG.Philips Displays v rozmezí šesti let (2000–2006) rozhodli jít cestou čistě kvalitativně pojeté diskurzní analýzy,⁴ rekonstruovat průběh kauzy ve sledovaných médiích a identifikovat tematickou strukturu, jež diskurz(y) kauzy Philipsu/LG.Philips Displays charakterizuje. Předkládanou diskurzní analýzu pojmáme jako kritickou,⁵ pod čímž rozumíme skutečnost, že se krom jiného explicitně soustředíme na strategie kontroly diskurzu (konkrétně na strategie legitimizace, umlčování témat a nálepkování/stereotypizace aktérů).

1 Dioscuri Project (Eastern Enlargement – Western Enlargement: Cultural Encounters in the European Economy and Society after the Accession) – výzkumný projekt realizovaný jako součást 6. rámcového programu Evropské komise. Podrobněji viz webové stránky projektu – <http://dioscuriproject.net/>.

2 Jak uvidíme dále, identita investora, jehož kauzou se zde zabýváme, se během času proměnila – investiční pobídky od státu získal a továrnu na televizní obrazovky začal stavět nizozemský koncern Philips, který ovšem posléze spolu s korejskou společností LG založil holding LG.Philips Displays.

3 Dalšími příklady „nenaplněných očekávání“ mohou být např. kauzy společností Flextronics (singapurského investora, který v roce 2002 uzavřel svou brněnskou továrnu a musel státu vrátit investiční pobídky) a Aero Vodochody (českého výrobce letadel, do něhož jako strategický partner vstoupila společnost Boeing, jejíž podíl však musel český stát po několika letech odkoupit).

4 Tedy analýzy diskurzu. Angličtina rozlišuje adjektiva *discourse* (tj. týkající se diskurzu, zabývajících se diskurzem) a *discursive* (podřizující se diskurzu, strukturované diskurzem), kdy *discourse* překládáme jako *diskurzní* a *discursive* jako *diskurzivní*. (Za upozornění na tyto terminologické nuance děkujeme Ireně Reifové.)

5 Tedy nikoli jako kritickou diskurzní analýzu (CDA), jak ji prezentují např. Fairclough (1992, 1995, 2003) či van Dijk (1985). K problematice se vracíme níže.

Většinu textu naší studie tvoří samotná diachronní analýza, sledující vývoj mediální konstrukce kauzy zahraničního investora od prvních zpráv o možném příchodu společnosti Philips v roce 2000 až po texty informující o stabilizaci továrny v Hranicích, která byla investorem opuštěna po krachu holdingu LG.Philips Displays na počátku roku 2006. (Pro snazší orientaci v událostech viz tabulka 2) Analýze, jež je členěna nejen podle časové osy, ale i podle tematické struktury proměňujícího se diskurzu, předchází stručné vymezení našich východisek a zevrubná definice konceptů a termínů, s nimiž do analýzy vstupujeme. Inspirujeme se při tom především postupy navrženými Michelelem Foucaultem, Georgem Gerbnerem, Aldinem de Gruyterem, Normanem Faircloughem, Teunem A. van Dijkem a některými dalšími autory.

1. Metoda, východiska

Jako nejvhodnější metodu sběru i interpretace dat (textů) jsme, jak je zmíněno, zvolili kvalitativní, kriticky orientovanou diskurzní analýzu. Pod tímto označením se nicméně skrývá celá řada ne-kriticky i kriticky orientovaných analytických přístupů, akcentujících různá teoretická a metodologická východiska a variujících od primárně lingvistických metod přes etnometodologické a sociolingvistické analýzy konverzace a diskurzu až po přístupy sociologizující, politickoekonomické a obecně teoretické.⁶ Z této široké palety nabízejících se modelů analýzy diskurzu, jež se – nejobecněji – vzájemně liší v tom, do jaké míry podtrhují úlohu detailní lingvistické práce s textem a jazykem, jsme se rozhodli zvolit metodu soustředící se především na strukturální a nikoli lingvistickou úroveň diskurzu (což je v současnosti patrně nejrozšířenější přístup k analýze, charakteristický jak pro konverzační analýzu, tak pro kritickou diskurzní analýzu v pojetí například Normana Fairclougha, srv. Fairclough 1992, 1995, 2003).⁷

Konkrétně volíme postup, který například Altheide a Grimesová (slovensky 2006) nebo de Gruyter (2002) označují jako *stopování diskurzu (tracking discourse)* a který může být charakterizován jako „sledování určitých otázek, slov, témat a rámců v určitém časovém období, a to v rozličných oblastech a ve vícerych zpravodajských médiích“. (Altheide

6 Cílem této studie není a nemůže být hlubší diskuze problematiky analýzy diskurzu – jakkoli je taková diskuze, opřená nejlépe o přehledovou studii, v prostředí českých a slovenských mediálních studií vzhledem ke své dosavadní absenci zcela jistě potřebná. Případné zájemce o tematiku si proto pouze dovolíme odkázat k několika textům, s nimiž jsme při práci na této studii pracovali jako s referenčním rámcem. Historii a východiska metod označovaných jako diskurzní analýzy shrnuje například Fairclough ve svých knihách *Discourse and Social Change* (1992) a *Media Discourse* (1995), van Dijk v předmluvě sborníku *Discourse and communication* (1985) a lingvistka Grenobleová ve svém draftu „Discourse Analyses“ (2000). Dilem Ernesta Laclaua a Chantal Mouffové, kteří jsou vedle Foucaulta jedněmi z nejvlivnějších teoretiků zabývajících se diskurzem jakožto analyzovatelnou entitou, se zabírají například Barrett (1994) a Torfing (2003). „Vnitrooborovou“ diskuzi o vztahu konverzační analýzy a kritické diskurzní analýzy, stejně jako lingvistickou orientaci hlavního proudu diskurzní analýzy, zajímavě ilustruje debata Michaela Billiga a Emanuela A. Schegloffa, jež se pod moderátorským vedením Teuna A. van Dijka odehrála na stránkách žurnálu *Discourse and Society*. (Billig – Schegloff 1999, van Dijk 1999)

7 Fairclough pochopitelně neredukuje diskurz na lingvistický fenomén. Svou *textově orientovanou diskurzní analýzu (textually oriented discourse analysis, zkr. TODA)* buduje jako metodu syntetizující rysy etnometodologické konverzační analýzy (která ovšem podle něj opomíjí mocenský rozměr konverzace; srv. Fairclough 1992: 19), kritické lingvistiky (která je však podle něj podle textově–centrická, přehlíží aktivní charakter interpretace a analýzu zplošťuje na analýzu gramatickou; srv. tamtéž: 25–29), althusserovsky orientované diskurzní analýzy Michela Pêcheuxe (srv. tamtéž: 30–34) a Foucaultovy teorie diskurzu (které ovšem vytýká nedostatek zájmu o samotný text a jazyk jako takový a tendenci přečeňovat moc diskurzu; srv. tamtéž: 37, 56–59). Fairclough s ohledem na tato svá inspirační východiska pracuje s třidimenzionálním modelem diskurzu (tamtéž: 73–96), podle něhož má diskurz dimenzi textuální, dimenzi diskurzivní praxe (produkce, distribuce a konzumace) a dimenzi sociální praxe (zachycující mocenskou a ideologickou rovinu diskurzu). TODA je ovšem analýzou diskurzu jako primárně jazykové entity.

a Grimesová 2006: 47) Tuto techniku jsme původně zamýšleli využít především jako nástroj předběžného mapování zkoumané oblasti a jako nástroj konstrukce zkoumaného vzorku, nicméně stopování diskurzu se už během předchozího výzkumu, který byl pro projekt *Dioscuri* realizován a který se zabýval obrazem vstupu České republiky na EU, ukázalo být i velmi dobrým prostředkem samotné analýzy a interpretace.

Stopování diskurzu jsme ovšem považovali za vhodné rozšířit o další analytické postupy, založené na podobnější a důkladnější (což je bližší foucaultovskému pojetí diskurzu) definici diskurzu a jeho vlastností. Metoda, která je výsledkem našeho snažení, je poměrně blízká tomu, co George Gerbner (1985) nazývá *analýzou systému zpráv* (*message system analyses*), tedy metodě explicitně zdůrazňující tematické/strukturální charakteristiky diskurzu. Gerbner analýzu systému zpráv přibližuje těmito slovy:

Analýza z diskurzu extrahuje jeho základní prezentace prvků existence, významnosti, hodnoty a vztahu a přeskupuje tyto prvky podél linie výzkumného záměru do rozsáhlejších vzorců. Analýza se opírá o reliabilní určení těchto prvků a je omezena na transparentně získané a reliabilně kódované jednotky. Toto omezení neznamena, že se analýza systému zpráv zaměřuje pouze na vnější strukturu vodítek diskurzu (slov atd.) ani že opomíjí sémantické, pragmatické a další systematicky dostupné dimenze sdělení. Znamená pouze tolik, že analýza systému zpráv se, narozdíl od umělecké a literární kritiky tradičního typu [...], zabývá takovými obecnými prvky diskurzu, jako jsou distribuce témat, věcný kontext, struktura jednání a charakterizací, společenská typizace, osud (úspěch, selhání) charakterových typů a další reliabilně identifikovatelné reprezentace a konfigurace.

(Gerbner 1985: 17)

Diskurzy v souladu s Foucaultem (Foucault 1994, 2002) rozumíme popisy (určitého segmentu) světa, jež mají charakter souborů výpovědí podřizujících se stejným pravidlům svého výskytu, a tedy patřících ke stejné diskurzivní formaci. Diskurzy jsou nestálé a proměnlivé v čase (proto je nutné je analyzovat diachronně), vzájemně se ovlivňují, překrývají a jejich hranice jsou v řadě případů poměrně nezřetelné. Přičemž hledání a vytyčování těchto hranic jako objektivně existujících, a tedy nutně odhalitelných, je z principu problematické a z našeho pohledu irelevantní – s diskurzem pracujeme jako s konceptem, který umožňuje pochopení a klasifikaci symbolického řádu strukturujícího instituce a jednání (srv. Giddens 1976), a nikoli jako s entitou *per se*.

Analýza diskurzu není podle Foucaulta (a zde se Foucaultova analýza ve svém výchozí diskusí zásadně liší od lingvisticky orientované kritické diskurzivní analýzy) ničím jiným, než hledáním diskurzivní formace jako souboru pravidel/pravidelností spojujících jednotlivé výpovědi a nalézáním řádu, jehož jsou tyto pravidelnosti výrazem a který organizuje a předurčuje zrod a charakter výpovědí dalších. (Foucault 1994: 9) Pravidla diskurzivní formace tak jsou jednak základní charakteristikou či rozpoznávacím znakem diskurzu (výpovědi, které jsou aktualizací různých pravidel, patří do různých diskurzů), a současně zahrnují Foucaultem zdůrazňovaný mocenský rozměr diskurzu. Pravidla diskurzivní formace jsou totiž funkcí způsobu kontroly produkce a šíření diskurzu – ve stručnosti řečeno totiž určují, kdo smí mluvit o čem, s jakým nárokem na pravdivost, ke komu může mluvit a ve jménu

čeho (a současně tak vylučují některé mluvčí, některé náměty/témata, některé posluchače a některé nároky na to být slyšen).

Je patrně možno předpokládat, že u většiny mediálních diskurzů západních demokracií je řada pravidel diskurzivních formací totožná (mluvčí, posluchači i nároky na to být slyšen jsou do určité míry konstantní)⁸ – rovinou, v níž se od sebe mediální diskurzy liší, je v první řadě rovina tematická, jež nejsilněji formuje identitu toho kterého diskurzu a jež zároveň umožňuje nejzřetelněji odlišit diskurzy od sebe navzájem. Proto máme za to, že při analýze současných masových médií je zapotřebí zaměřit se v první řadě právě na *tematickou strukturu diskurzu*, jejíž identifikace nás případně může přivést k rozvaze o specifičnosti ostatních pravidel dané formace.⁹

Základními jednotkami tematické struktury jsou *náměty* (angl. *topics*) – dílčí motivy, události, osoby atd. – které jsou zřetězeny do *tématu* (angl. *theme*), jež je ovšem více než pouhým součtem dílčích námětů.¹⁰ Téma (jež má podobný status jako Foucaultův pojem *události*, viz Foucault 1994: 28–29) je typické tím, že má narativizující povahu a že má hodnotící, postojovou dimenzi, přičemž stejné náměty se mohou stát prvky rozdílných témat.¹¹ Diskurzivní formace je pak – v rovině tematické – definována souborem jednotlivých témat a vztahů mezi nimi (přičemž ve výjimečných případech je možno narazit i na diskurz monotematický).

Naším cílem je rekonstruovat z textů pracujících s námětem společnosti Philips (nebo později holdingu LG.Philips Displays) průběh událostí, jak byly ve vybraných médiích během šesti let symbolicky utvářeny, a identifikovat způsob, jímž jsou – s tím, jak přibývají nové náměty – utvářena témata diskurzu/diskurzů, mapovat mizení témat starých a jejich případné pozdější ožívování a rozlišit, jaká jsou pravidla vzájemných vztahů témat patřících ke stejné diskurzivní formaci, tedy ke stejnému souboru pravidel vzniku výpovědí. Díky tomu se také pokoušíme rozlišit, zda jsme svědky zrodu diskurzu jednoho, nebo zda se setkáváme s více diskurzy, podřizujícími svou existenci rozličným pravidlům – toto rozlišení je, jak věříme, prostředkem k lepšímu a plastičtější pochopení vývoje a proměn mediální konstrukce kauzy.

8 To na jedné straně souvisí s existencí kulturně-politických proměnných, které lze souhrnně pojmenovat jako normativní „ideál svobodného, demokratického veřejného tisku“ – mezi tyto proměnné patří například ideje nezávislosti médií a objektivitu zpravodajství (které se promítají do nároku mediálních diskurzů na pravdu) a koncepty veřejnosti a veřejného dialogu (jež přiznávají právo naslouchat diskurzu a vstupovat do něj všem, kdo jsou součástí veřejnosti). Na straně druhé to souvisí s faktory, jež tento normativní ideál komplikují, ale které lze považovat za obecněji platnou charakteristiku západních masových médií. Sem můžeme zařadit např. sdílené zpravodajské hodnoty, spornost skutečné nezávislosti médií, jednosměrnou povahu masové komunikace a status novináře jako profesionálního mluvčího (což jsou proměnné, které zmíněný normativní ideál korigují v tom smyslu, že velmi efektivně zvýhodňují určitý konkrétní typ námětové agendy a určitý typ mluvčího; k tenzi, kterou taková korekce normativního ideálu vyvolává, se vyjadřuje mj. Rob Cover ve stati „Inter/aktivní publikum“, publikované v tomto čísle MS).

9 O analýze tematické struktury mediálního diskurzu v 80. letech 20. století psal například i T. A. van Dijk (1985). V chápání toho, co je tematická struktura diskurzu a v jakém je k němu vztahu, se nicméně s van Dijkem mýlíme – van Dijk, upřednostňující sociálně-kognitivistický (social-cognitive) pohled na problematiku diskurzu, tematickou strukturu (resp. superstrukturu) definuje spíše jako hierarchii tematických abstrakcí, jež je výrazem autorské/čtenářské pragmatiky, než jako distinktivní vlastnost, jež odlišuje jeden diskurz od druhého (van Dijk ostatně o diskurzu mluví zásadně v singularu, což jen podtrhuje odlišnost našich východisek).

10 Rozlišení námětů a témat si vypůjčujeme od U. Eca, citovaného A. Bilkem. (Bílek 2003: 101–103)

11 Náměty daní, příjmů a důchodů se tak mohou stát součástí tématu „dynamické zdanění a příspěvky do důchodového systému jsou výrazem solidarity“, stejně jako tématu „dynamické zdanění a důchody, jež znevýhodňují lidi s vyššími příjmy, jsou nespravedlivé vůči schopným a pilným“.

Abychom podtrhli zvláštní charakter některých témat, označujeme je jako *konflikty* – s jako takovými pracujeme s těmi tématy, jež mají výrazný konfliktní charakter. Pro svou konfliktnost se snadněji prosazují v mediální agendě (srv. např. McGregor 2002, Vladyka 2002), díky čemuž – i přes často poměrně krátký čas, během něhož se podílejí na výstavbě diskurzivní formace – sehrají pro diskurz velmi důležitou úlohu: jednak mu otevírají snazší cestu do médií a jednak jej zasytí novými náměty, které, jak ukazuje naše analýza, leckdy vedou ke vzniku i několika nových (třebaže již nekonfliktních) témat.

Analýza je (s ohledem na Foucaultem formulované metodické požadavky a principy analýzy diskurzu)¹² diachronní, jak už bylo zmíněno, a je založená na kontextualizaci událostí a aktérů (co se stalo, kdy, kdo jsou klíčoví aktéři, v jakém jsou vzájemném vztahu atd.), a na analytické deskripci diskurzů zabývajících se jednotlivými událostmi (strategie a figury diskurzem využívané, transformace diskurzu, soupeření vzájemně si konkurujících diskurzivních událostí), deskripci opírající se o ilustrativně–argumentační citování studovaných textů.

2. Zkoumaná média a texty

S ohledem na strukturu vzorku ostatních dílčích studií, realizovaných v rámci projektu Dioscuri, jsme v tomto výzkumu pracovali se čtyřmi celostátními tištěnými periodiky (dva deníky, dva týdeníky). Těmito periodiky jsou:

- **Právo** – celostátní deník s celospolečenskou tematickou agendou;
- **Hospodářské noviny (HN)** – celostátní deník zaměřující se výrazněji na ekonomickou tematiku;
- **Týden** – celostátní týdeník s celospolečenskou tematickou agendou;
- **Euro** – celostátní týdeník zaměřující se výrazněji na ekonomickou tematiku.

S přihlédnutím k obecnější orientaci projektu Dioscuri, který se zaměřuje na komparaci forem ekonomického vědění v nových a starých členských státech EU, jsme vedle dvou obecně zaměřených periodik vybrali dvě periodika orientující se výrazněji právě na ekonomickou tematiku. Oproti původnímu požadavku projektu Dioscuri jsme se rozhodli nezařadit mezi sledovaná média televizní zpravodajství, a to z prostého metodologického důvodu – analýza televizního diskurzu by měla (aby byla smysluplná) zahrnovat i rozbor vizuální složky obsahu. Vizuální analýza ovšem byla pragmaticky vyhodnocena jako zásadní komplikace již tak rozsáhlého a pro nás metodologicky specifického výzkumu.

Během let 2000–2006 (což je doba trvání kauzy Philips/LG.Philips Displays) bylo v těchto čtyřech médiích publikováno 673 textů zabývajících se primárně touto kauzou (viz tabulka 1), z nichž 168 využíváme jako argumentační/ilustrační texty přímo v analýze. Metoda selekce těchto 168 textů byla podřízena potřebě nalézt a analyzovat spíše články hrající úlohu *primárních komentářů* (tedy promluv ustavujících posun v diskurzu, a tedy promluv rozvíjejících, transformujících, „přinášejících něco nového“) a nikoli zabývat se

12 Podrobněji viz Foucault (1994: 26–29). Foucaultem formulovaným požadavkům se snažíme podřídit analýzu jako takovou. Jeho metodické požadavky jsou tyto: *princip zvrácení*, *princip diskontinuity* (diskurzy jsou chápány jako diskontinuitní praktiky), *princip specifčnosti* (diskurz jako násilí, jež vnucujeme věcem) a *pravidlo vnějšnosti* („přikazuje postupovat z diskursu samotného, z jeho objevení se a jeho pravidelnosti k vnějším podmínkám, jež ho umožňují, k tomu, co poskytuje nahodilou sérií diskursivních událostí a co určuje jejich meze“, tamtéž: 27). Principy analýzy diskurzu jsou pak pojem *události* (jež stojí proti pojmu tvorby; diskurzivní události se rodí v homogenních, avšak diskontinuitních sériích), pojem *série* (jež stojí proti pojmu jednoho), pojem *pravidelnosti* (jež stojí proti pojmu původnosti), pojem *podmínky možnosti* (jež stojí proti pojmu významu).

sekundárními komentáři (tedy diskurzivními „epigony“, bez dalšího rozvíjení diskurzů opakujícími již pronesené a bez výraznější inovace replikujícími již existující struktury).¹³

tabulka 1: Počty článků o Philipsu/LG.Philips Displays publikovaných ve zkoumaných médiích v letech 2000–2006

Rok	Počet článků
2000	109
2001	222
2002	87
2003	97
2004	53
2005	59
2006	47
Celkem	673

3. Rozhodování o příchodu firmy Philips do Česka (1. čtvrtletí r. 2000)

3.1. Kontext

Zrod diskurzu, který v této studii rekonstruujeme, je zasazen do prvního čtvrtletí roku 2000, kdy média oznámila, že společnost Philips zvažuje založení továrny v České republice, přičemž tato původně utajovaná informace byla „prozrazena“ premiérem Milošem Zemanem. Zemanův akt je médii označen jako nepatřičný až kontroverzní.

Na konci února, během dalších vládních vyjednávání s firmou Philips, Senát schválil zákon o investičních pobídkách (který je, jak domácí média konstatují, mezi postkomunistickými státy unikátní). Společnost Philips zpočátku zvažuje možnost založení továrny nejen v České republice, ale také v Maďarsku a v Polsku. Později, na konci března, se rozhoduje pouze mezi dvěma českými lokalitami – mezi Hranicemi na Moravě a Kopřivnicí. Na samotném konci března je rozhodnuto, že továrna bude stát v Hranicích.

Vyjednávání probíhala za významné účasti státní agentury CzechInvest a vstup firmy Philips na český trh byl výrazně podpořen investičními pobídkami. Uzavření smlouvy se společností Philips je prezentováno jako úspěch vlády Miloše Zemana a jako příklad úspěšného získání zahraničního investora.

3.2. Témata, konflikty a diskurzy

Probíhající jednání byla v mediální agendě obklopena řadou kauz a námětů, které zde shrneme a jejichž diskurzivní konstrukce předznamenala pozdější události a jejich rámování.

13 K pojetí komentáře (jenž je textem rozvíjejícím text „prvotní“) blíže viz Foucault (1994: 14–16). Komentář, který je jednou z procedur vnitřní kontroly diskurzu, vede k omezení nahodilosti diskurzu otevřením nové diskurzivní pravidelnosti. V návaznosti na Foucaulta považujeme za důležité rozlišit dva typy komentáře, kde *primární komentář* je charakterizován svou inovativností vzhledem k již řečenému (nově např. formuje a o nové náměty obohacuje stávající témata, rozšiřuje tematickou strukturu o témata nová, atd.) a v krajním případě se stává novým prvotním textem (a tedy základem nového diskurzu), zatímco sekundární komentář je charakterizovaný opakováním již řečeného, repetitivním rozvíjením stávajícího diskurzu. Při sledování vývoje a proměn diskurzu či jeho transformace v diskurzy nové je pochopitelně výhodnější postupovat v linii primárních komentářů, které jsou identifikovány během mapování a prvního čtení celého korpusu zkoumaných textů.

3.2.1. KONFLIKT: Premiér Miloš Zeman odhalil identitu firmy Philips před podepsáním smlouvy, a to v rozporu se strategií anonymity prosazovanou vládní agenturou CzechInvest

Premiér Miloš Zeman byl prvním zdrojem informací o záměrech Philipsu, a tak kauza prozrazení informací, utajovaných do té doby firmou Philips i agenturou CzechInvest, stála na počátku celého tématu příchodu společnosti Philips do České republiky. Následující ukázka situaci ilustruje, přičemž užití slova „možná“ (relativizující skutečnost, že bylo porušeno utajení předběžné dohody) by mohlo být chápáno jako signifikantní s ohledem na později zřetelnou a setrvalou tendenci daného média (Práva) obhajovat kroky Zemanovy vlády:

Zeman možná prozradil i to, co mělo zatím zůstat utajené. (titulek)

Rovněž agentura CzechInvest se snažila záměr neprozradit.

(Práva, 22. 2. 2000)

V souvislosti s odhalením investorových záměrů se v rodícím se diskurzu objevují jedny z mála kritických vyjádření; ty ovšem nejsou kritickou reflexí společnosti Philips coby investora, ale jsou orientovány proti Miloši Zemanovi, jak je zjevné například z této ukázky:

Zeman tak šokoval zástupce firem Philips i Volvo, protože vládní představitelé o takových záměrech privátních subjektů dopředu a nahlas nemluví nikde v civilizovaném světě. Nesmíme zapomenout, že Zeman je poslancem za severomoravský kraj a více než kritika průmyslníků ho zajímá volič. Ten však splácí nad výdělkem, pokud premiér oba nadnárodní giganty otráví natolik, že od svých plánů upustí.

(HN, 24. 2. 2000)

Konflikt ohledně Zemanova jednání nicméně poměrně rychle utichl, a to během méně než jednoho týdne po publikování prvních zpráv o události. Ta nakonec nebyla zmiňována ani na počátku roku 2006, kdy většina textů, zabývajících se krachem holdingu LG.Philips Displays, publikovala časové osy shrnující vývoj celé kauzy. Toto je zajímavé i proto, že v pozdějších textech je příchod firmy Philips do Hranic často zmiňován jako politický ekonomický úspěch Zemanův, respektive úspěch Zemanovy vlády. Příčinou toho může být skutečnost, že Zemanovo jednání je silněji než s kauzou prozrazení investorových záměrů spojeno s investorovým plánovaným příslibem půl miliardy dolarů, který byl zmiňován již před tím, než se Philips vůbec definitivně rozhodl investovat v České republice (a nikoli například v Polsku) a který je jedním z netrvalejších námětů celého diskurzu.

3.2.2. TÉMA: Nová (a úspěšná) státní politika investičních pobídek

Na konci února roku 2000 Senát schválil nový zákon o investičních pobídkách (z. č. 72/2000 Sb.), jehož cílem byla podpora zahraničních investorů. Ke schválení zákona došlo jen několik dnů poté, co média publikovala první informace o plánech společnosti Philips. Následující citace pochází z jedné z prvních zpráv, informujících o schválení zmíněného zákona (jedná se rovněž o jedinou zprávu v našem vzorku, která se zákonem zabývá jako výlučným námětem). V době, kdy byla zpráva vydána, nebyla norma dosud

přijata prezidentem. (Zákon vstoupil v platnost 1. května 2000. Philips ovšem továrnu začal stavět již v dubnu a konečná dohoda s vládou byla podepsána na konci června.)

Zákon o investičních pobídkách schválil ve čtvrtek Senát. „ČR tak má jako jediná postkomunistická země ucelený systém investičních pobídek zastřešený zákonem a projednaný s Evropskou unií,“ reagoval na to náměstek ministra průmyslu a obchodu Václav Petříček. [...] Na schválení zákona čekají mnozí investoři, protože jej považují za výraznou záruku [...]. Mezi ČR, Polskem a Maďarskem se nyní rozhoduje například nizozemský koncern Philips, který zvažuje výstavbu nové továrny za půl miliardy dolarů.

(Právo, 25. 2. 2000)

Vláda nakonec – na základě strategie formulované předchozím kabinetem – schválila „vládní“ investiční pobídku na konci března. Následující citát je součástí textu, jenž byl publikován v den zasedání kabinetu. Článek, prosycený přesvědčením o budoucím úspěchu, je prostý jakékoli kritické reflexe toho, že v daném momentu se jedná nikoli o reálnou a jistou záležitost, ale o potencialitu:

Jak již Právo informovalo, nizozemský Philips vybuduje v severomoravských Hranicích novou továrnu na televizní obrazovky. Ta přímo zaměstná 3250 lidí. Přibližně stejné množství nepřímých pracovních příležitostí vznikne u dodavatelů.

(Právo, 29. 3. 2000)

Jako příčina toho, že se firma Philips a další investoři rozhodují pro Českou republiku, jsou identifikovány investiční pobídky. Konstrukce tohoto kauzálního vztahu, jenž je charakteristický pro toto téma a v němž se náměty příchodu investora a investičních pobídek řetězí do narace, je zřetelná v této ukázce:

Desetileté daňové prázdniny, bezcelní dovoz technologií, příspěvky na rekvalifikace či vytvoření pracovních míst rozhodly o tom, že elektronické a elektrotechnické koncerny Philips a Matsushita a americká Tyco Electronics investují právě v Česku stovky miliónů dolarů.

(HN, 30. 3. 2000)

Jak jsme se zmínili již v souvislosti s premiérovou „prostořekostí“, stala se investice společnosti Philips výkladní skříní Zemanovy vlády. Vládní aktivity jsou v této souvislosti zvýrazňovány více než ostatní možné faktory ovlivňující úspěch vyjednávání s firmou Philips (mezi něž patřila snaha CzechInvestu dosáhnout zvýšení svého rozpočtu, nadcházející vstup do EU, předchozí stabilizace domácí ekonomiky, nízká míra inflace atd.) a kauzální vysvětlení je dále protaženo směrem ke zlepšování ekonomické situace jako takové.

Podstatných úspěchů dosáhla Zemanova vláda při lákání produktivního kapitálu. [...] Tento vývoj pomáhá brzdit nezaměstnanost a spolu s proexportní politikou zlepšuje obchodní bilanci. „Hlavním důvodem

jsou investiční pobídky, zásadní změna přístupu vlády k zahraničním investorům,“ potvrzuje Jan Filáček, analytik Investiční a poštovní banky.

(Právo, 7. 4. 2000)

Články často opakují tvrzení, že pobídky (jež jsou chápány jako vyjádření toho, že vláda „konečně začala rozumět situaci“) jsou rozhodujícím faktorem, který přiměl Philips k rozhodnutí stavět právě v České republice. V těchto argumentech můžeme najít dvě tendence, které se v mediálních textech objevují od samotného počátku celé kauzy: 1) v zásadě *neexistuje diskuze o potenciálních rizicích vyplývajících z příchodu zahraničního investora* (jako jediné důsledky jsou vyjmenovávány důsledky pozitivně konotované, tj. tisíce pracovních míst, jež mají vzniknout, a milióny, jež mají být investovány), a 2) *náměty jsou vybírány s ohledem na domácí politickou situaci, díky čemuž má diskurz charakter spíše politicko-stranický, nežli hospodářsko-analytický*. Analyzovaná média tak – z kritického pohledu – demonstrují zřejmý a překvapivý oportunismus (jenž je nejčitelnější v případě Práva, deníku až do konce kauzy vytrvale bránícího pozici vlády).

Jádro argumentace ohledně pozitivních přínosů investičních pobídek má navíc jednoznačně tautologický charakter: jestliže je odmítání pobídek minulými vládami označeno jako chyba, pak je příchod Philipsu správným krokem; naše „nalákání“ Philipsu, který bude „investovat miliardy dolarů“, je, na druhou stranu, důkazem, že pobídky jsou zcela akceptovatelné a že předchozí odmítání pobídek zjevně limitovalo náš možný pokrok. Následující citace tuto diskurzivní logiku ilustruje a současně ukazuje jinou legitimizační strategii, *normalizaci* (ve smyslu distinkce deviantního a normálního):

Cena za změkčování investičních podmínek není malá, platí ji však nejen reformní svět. Léta o tom česká vláda nechtěla slyšet – a ukázalo se, jak je pošetilé poukazovat na nemorálnost podobných úlev.

(HN, 30. 3. 2000)

3.2.3. TÉMA: Investiční soupeření mezi střeoevropskými zeměmi, zvláště pak Českou republikou, Polskem, Slovenskem a Maďarskem

Vedle tématu investičních pobídek se v souvislosti s příchodem společnosti Philips v textech objevuje ještě téma další, byť poněkud marginálnější – a tím je téma soupeření České republiky s ostatními střeoevropskými zeměmi o přízeň investorů, přičemž toto téma je s tématem domácích investičních pobídek „argumentačně“ v rozporu (což velmi dobře ilustruje skutečnost, že tematická struktura diskurzu není podřízena požadavkům logiky a konzistence, ale že je v trvalém pnutí, ve stavu neustálé vnitřní rozporuplnosti). Jsou-li v textech primárně tematizujících investiční pobídky tyto pobídky hájeny či legitimizovány, je příchod Philipsu chápán a formulován jako (pozitivní) důsledek těchto pobídek. V naraci o zemi úspěšně soupeřící o investory s Maďarskem a Polskem je ovšem, na druhou stranu, tato role pobídkám upírána a jako klíčový faktor je zdůrazňována „naše“ vyspělost.

Příchod Philipsu je v rámci tohoto druhého tématu prezentován především na pozadí soupeření s Polskem – na pozadí soupeření spočívajícího nikoli v hledání cest k „lepší“ či extenzivnějším pobídkám, ale například v lepší infrastrukturní (doprava atd.) a strukturální (lépe vyškolená pracovní síla atd.) připravenosti na takového investora. Toto téma „nepobídkového soupeření“ může být ilustrováno například těmito citacemi:

Philips před konečným rozhodnutím posuzoval 66 potenciálních lokalit podle 95 kritérií. Pro volbu Hranic byla rozhodující kritéria: dostupnost kvalifikované a mobilní pracovní síly, zeměpisná poloha, kvalitní infrastruktura, vynikající logistika a občanské zázemí pro zahraniční a domácí pracovníky.

(HN, 10. 4. 2000)

Pobídky tedy rozhodují pouze v případě, že investoři volí mezi rovnocennými nabídkami. [...] Nizozemský koncern však volil mezi 66 potenciálními uchazeči na základě více než devíti desítek parametrů, mezi nimiž státní podpora představovala byt významný, avšak pouze jediný prvek.

(HN, 30. 3. 2000)

Toto téma, jež se později objevuje již jen okrajově, považujeme za důležité proto, že do příběhu hranické továrny vnáší přinejmenším na krátké časové období poměrně výrazný „pozitivně laděný“ nacionální motiv – v dalším období se motiv „nás“ coby národní komunity objeví znovu, v souvislosti s tématem zahraničního know how a kýžené kultivace českého podnikatelského prostředí. Zde však již bude mít poněkud odlišný charakter, neboť „nás“ bude vykreslovat coby zaostalé, ne-západní a ekonomicky nezralé.

4. Philips je tu – období velkých očekávání (2000–2001)

4.1. Kontext

Firma Philips podepsala s českou vládou smlouvu, kterážto událost je následována všeobecně pozitivní reakcí. Město Hranice získává od státu dotace na přípravné práce (zahrnující např. budování infrastruktury) a začíná vykupovat pozemky, na nichž má stát plánovaný výrobní závod společnosti Philips. V této souvislosti se vynořuje „problém Regecová“ (případ jedné z vlastnic, nespokojené s výší ceny, jež je za pozemky nabídnuta a vyplácena), v návaznosti na nějž se v médiích rodí diskuze o fenoménu „veřejného zájmu“ (je možno příchod zahraničního investora chápat jako „veřejný zájem“, a je tedy možné v zájmu investora přikročit k vyvlastňování soukromého majetku?). Média v souvislosti s příchodem firmy Philips trvale opakuji sliby mnohamilionových investic, tisíců nových pracovních míst vytvořených přímo firmou, tisíců pracovních míst vytvořených druhotně jejími smluvními dodavateli, proměn místního odborného školství atd.

Firma Philips v tomto období staví továrnu, přičemž stavba je provázena krádežemi a zkušební provoz je narušen vyhrožováním explozí.

11. září 2001 je továrna – za účasti Miloše Zemana – slavnostně uvedena do provozu. (V mediálních agendě je ovšem tato událost pochopitelně zcela zastíněna událostmi ve Spojených státech.)

4.2. Témata, konflikty a diskurzy

4.2.1. TÉMA: Nadšení, euforie a velká očekávání

Média v tomto období nešetří evidentním optimismem – firma Philips, jež má sloužit jako příklad dalším potenciálním investorům, podle médií přislíbila vytvořit 3250 nových pracovních míst přímo a 6000 nepřímo (jak budou o šest let později, 29. 3. 2006, v rámci bilancí

shrnovat Hospodářské noviny), což má přispět k vyřešení tíživého problému nezaměstnanosti v regionu a vést k povzbuzení domácí ekonomiky. Philips má navíc, podle médií, proinvestovat 600 milionů eur. Převažující euforické ladění textů z této doby můžeme ilustrovat například těmito citacemi:

Jak se zdá, i velcí zahraniční investoři začínají objevovat výhody podnikání v Česku. Nezbyvá než zvolat: Jen houšť a větší kapky.

(Týden, 3. 4. 2000)

Hraničtí v euforii čekají na Philipse

(titulek, Právo, 31. 3. 2000)

Požehnání pro Hranice

(titulek, Týden, 10. 4. 2000)

Řada textů k vyjádření téhož využívá prosté výčty pozitiv, jež s sebou přichod společnosti Philips přináší. Následující citace krom tohoto navíc ilustruje tendenci využívat a replikovat při mediálním konstruování obrazu kauzy nepotvrzené informace – firma Philips se, jak se později ukázalo, české vládě smluvně zavázala vytvořit nikoli 3250, ale zhruba 1200 pracovních míst, a investovat ne více než 600, ale 200 milionů eur (další investice měly záviset na ziskovosti závodu a na situaci na trhu s televizními obrazovkami).

Firma hodlá během pěti let investovat 626 miliónů eur do výstavby nové továrny na výrobu barevných televizních obrazovek. Závod by měl stát v Hranicích na severní Moravě. MPO počítá s tím, že v horizontu osmi let vytvoří Philips 3250 přímých a zhruba 6000 nepřímých pracovních míst. Plánovaná kapacita celého závodu má přesáhnout osm miliónů televizních obrazovek ročně, 95 % půjde na vývoz. Odhad obratu nové společnosti v prvním roce výroby je 101 miliónů eur, během následujících pěti let by se měl vyšplhat až na 626 mil. eur.

(HN, 29. 3. 2000)

Z lingvistického pohledu na diskurz je zde třeba upozornit na obraty „počítá s tím“ a „by se měl“, kterážto modalita hraje v argumentaci roli *zadních vrátek (backdoors)* – uvedená tvrzení na sebe zdánlivě berou podobu potvrzených, explicitních vyjádření faktů, ačkoli jsou ve skutečnosti vyjádřením potenciality.

Všeobecný entuziasmus je legitimizován prostřednictvím strategie využívání vox populi, tedy skrze „ilustrativní“ citování „obyčejného člověka“ (či například „frustrovaného úředníka“ nebo „malého českého podnikatele“). Zde se nicméně setkáváme s obecnějším typem očekávání, jež jsou spíše než s konkrétními sliby zahraničního investora spojena s „očekáváním ostatních“ – narážíme zde, jinými slovy, na efekt třetí osoby (*third-person effect*).¹⁴ Citace „obyčejných lidí“ ustavují agendu „obecných očekávání ostatních“, postupně umlčující jakékoli „mé“ pochybnosti související s potenciálními riziky.

¹⁴ Ke konceptu efektu třetí osoby podrobněji například viz White – Sheb 2000.

„Pracoval jsem deset let v místní Sigmě. Předloni jsem byl propuštěn a od té doby jsem o práci nezaváhal. Philips je teď i pro mě perfektní šance,“ svěřil se [...] Zdeněk Soukup.

Zvýšení životní úrovně patří nyní ve městě a jeho okolí k všeobecně očekávaným skutečnostem. „Je to super. Philips nás zbaví strachu z nezaměstnanosti. Když lidé mají práci a solidní výdělek, mohou solidně žít. Myslím, že se zvýší prestiž města i celková úroveň života v něm,“ sdělila Právu [...] Zuzana Kročilová.

(Právo, 31. 3. 2000)

Další citace ilustruje tendenci vykreslovat či zmiňovat firmu Philips v souvislosti s vytvářením pracovních míst jako „prestižní nizozemskou firmu“. V níže uvedeném textu je navíc zásadní, že kolokace „prestižní firma“ není užita citovaným Emanuelem Sazimou (ředitelem hranického Úřadu práce), nýbrž samotným autorem textu (novinářem). Médium v tomto případě hraje (či má tendenci hrát) roli manifestního spoluvůrce mínění. (Spojení výrazů „prestižní“ a „nizozemská firma“ nebo „evropská firma“ získá později, v době selhání celého projektu, ještě další významovou dimenzi, a to když se součástí diskurzu stane binární opozice „prestižní“+„západní“ x „nespolehlivý“+„východní“; viz dále.)

„Svým způsobem jsem teď tak trochu nešťastný z těch desítek telefonátů,“ řekl mi Sazima, když během čtvrt hodiny již počtvrté zavěsil sluchátko poté, co dalšímu zájemci o práci u prestižní nizozemské firmy trpělivě vysvětloval, že by mu rád řekl něco bližšího, ale bohužel, sám toho příliš neví.

(Právo, 3. 5. 2000)

Na závěr této podkapitoly znovu poznamenejme, že během první poloviny roku 2000 se v analyzovaných médiích, v textech, zabývajících se firmou Philips, v zásadě nesetkáváme s žádným pokusem o kritičtěji laděný analyticko–prognostický přístup. Dva články z této doby sice vyjadřují jisté pochybnosti, ty jsou však natolik „obstoupeny“ antitezemi, že jsou prakticky neutralizovány.

Ne každý vstup zahraničního investora dopadl dobře, avšak například v dodavatelském automobilovém průmyslu byla úspěšná drtivá většina případů. Tyto společnosti [...] dnes tvoří druhý pilíř českého exportu, když bezkonkurenčně první pozici drží – díky spojení s Volkswaginem – Škoda Auto.

(Právo, 7. 4. 2000)

Příliv zahraničních investic vyvolává otázku, zda se v budoucnu neodstěhují dále na východ, za ještě levnější pracovní silou. Podle analytiků toto nebezpečí skutečně hrozí, ale hlavně u jednoduchých činnostech, například u montáže z dodávaných dílů. Podstatnou předností ČR je, že nabízí i dobrou úroveň školství, výzkumu a vývoje. To by mělo pomoci udržet v zemi výrobu náročnou na kvalifikovanou práci.

(Právo, 7. 4. 2000)

V tomto období naopak převládá optimistický, sebejistý přístup – přístup, který připravuje půdu pro budoucí mediální nedotknutelnost společnosti Philips (jež se plně vyjeví v pozdějších konfliktech). Následující článek o českém „úřednickém šimlovi“ a jeho neblahém dopadu na domácí ekonomiku může posloužit jako příklad. Model, využitý v textu, bude, jak uvidíme dále, úspěšně využíván během následujících pěti let – pro figuru v něm využítou jsme pracovně zvolili (současně metaforické i ironické) označení *investor chudých*:

Titulek: Úřednický šiml škodí ekonomice

Podtitulek: Investice: ČR začíná být vnímána jako země se skutečným tržním prostředím.

Zdá se, že zahraniční investor znamená jistotu. Nejlepším důkazem by nám byli sami zaměstnanci pracující ve společnostech se zahraničním kapitálem. Jak se zdá, ne všichni si uvědomují, co nám zahraniční investor přináší. A tak úřednický šiml komplikuje nejednu zahraniční investici. Na „vstřícnost“ úředníků si postěžoval i starosta Hranic, kde postaví svoji druhou největší továrnu na výrobu televizních obrazovek na světě nizozemský Philips.

(HN, 25. 4. 2000)

4.2.2. TÉMA: Zahraniční know-how, výzkum a vývoj, česká ekonomika a česká podnikatelská kultura

Mezi jiným firma Philips rovněž slíbila založit (a později skutečně založila) v České republice výzkumné centrum. Tento slib sloužil – přinejmenším jistým zainteresovaným politikům – jako opora argumentu, že záměry společnosti v České republice nejsou jen čistě spekulantské. Očekávan byl v – souvislosti s kultivací „českého vědění“ – také poněkud prozaičtější vliv koncernu, a to vliv na úrovni kultivace firemní kultury. V následující citaci se hovoří o „šíření podnikatelské kultury“; text kromě jiného akcentuje „naši“ zaostalost (naznačuje, že „u nás“ kýžená firemní kultura či kultura podnikání dosud neexistuje), jež může být s přispěním zahraničního investora překonána. To lze interpretovat jako konkrétní formu legitimizace posilující diskurzivní pozici firmy Philips – a to tím spíše, že text nechává promluvit expertní hlas ekonomického konzultanta. (K roli experta v diskurzu se vrátíme dále, v souvislosti se vstupem Ekologického právního servisu do příběhu.)

Ekonomové očekávají, že tyto společnosti budou hledat své dodavatele mezi tuzemskými firmami, což bude mít i přínos na šíření podnikatelské kultury, domnívá se Petr Zahradník z Conseq Finance. [...] Přínosem by mělo být i zahraniční know-how a firemní kultura. U Philipsu se oceňuje i jejich plánovaná spolupráce s českými vývojovými centry a vysokoškolskými pracovišti.

(HN, 30. 3. 2000)

Rovněž i další z citací pracuje s obdobnou formou legitimizace:

Zahraniční investor pro nás neznamená jen moderní technologie, know-how a přístup na nové trhy, ale i potřebnou změnu myšlení. Uvědomění si přínosu zahraničních investic, a to jak na rovině regionální,

tak celorepublikové, může přitom celý proces urychlit. [...] Nečekejme proto žádné zázraky, pokud nebude z naší strany vůle dívat se na věci z jiného uhlu, než ze kterého jsme zvyklí. [...] Příliv dlouhodobých investic ukazuje, že Česká republika začíná být vnímána jako země se skutečným tržním prostředím. Jen málo lidí si uvědomuje, že zájem těchto firem nás přibližuje k Evropské unii. Začínáme stavět základy, na kterých budeme muset po vstupu do EU odolávat skutečným konkurenčním tlakům.

(HN, 25. 4. 2000)

Odlišnost českého prostředí vzhledem k vyspělé investorově domovině je médiu ilustrován zprávami a komentáři, zabývajícími se drobnými krádežemi a výhrůžkami explozí – média tyto incidenty rámuji jako příznačnou demonstraci setkání západní a východní kultury.

Ještě ani celá nestojí, ani jedna obrazovka ještě nesjela z pásu, a už dává hranická továrna koncernu Phillips obživu. Stavebním dělníkům, ale také těm, kdo si ze staveniště sem tam něco „vypůjčí“ – čerpadlo (203 tisíce korun), reklamní ceduli, hliníkové lešení (125 tisíc), měděné vodiče (175 tisíc). [...] Jediné doporučení pro Phillips může znít: Hlídat, hlídat a zase hlídat. Jste na území, kde ještě nedávno všechno bylo všech.

(HN, 25. 7. 2001)

4.2.3. KONFLIKT/AUTONOMNÍ DISKURZ: Markéta Regecová odmítá prodat svůj pozemek za navrženou cenu – spor města a státu s kadeřnicí

Patrně nejvýznamnější konfliktní témat tohoto období je spojeno se sporem Markéty Regecové, jedné z vlastnic vykupovaných pozemků, o cenu vykupované půdy. Hraničtí zastupitelé přiměli majitele pozemků k prodeji jejich majetku za cenu 105 Kč za m² – a Regecová tuto nabídku odmítla jako neadekvátní. Výsledkem bylo, že se Regecová (jež o dva roky později v právním sporu v dané věci vyhrála) ocitla pod tlakem zastupitelstva, policie i vlády.

Toto konfliktní téma je specifické tím, že se postupně samo vnitřně tematicky diverzifikuje a začíná tak nabývat charakteru svébytného diskurzu – diskurzu, který se z původní diskurzivní formace nikdy zcela nevydělí (v tom smyslu, že by se zcela zřetelně odlišil tematicky), ale který diskurz kauzy obohatí o kritické prvky a následně s ním (během bilancování událostí, jež následuje po krachu továrny v roce 2006) opět splyne jako jedno z (bilančních) témat.

Téma odmítnutí vládní nabídky odkupu pozemků, k němuž by potenciálně mohli přistoupit někteří vlastníci, do diskurzu vstupuje již před touto konkrétní událostí, a to – předvídatelně – s negativními konotacemi. Již předem je líčeno jako výraz sobecké lhostejnosti vůči celospolečenským pozitivům, jež podnik v budoucnosti přinese (mezi něž bylo zařazeno například navýšení pracovních příležitostí), a jako maření nadějí žadatelů o novou práci.

Všech 30 hektarů, na kterých se bude v první etapě stavět, město bez problémů vykoupilo. „V současné době řešíme výkup dalších pozemků v průmyslové zóně až do celkové rozlohy 70 hektarů,“ uvedl

starosta s tím, že se zatím nenašel nikdo, kdo by chtěl výstavbu majetkoprávním vypořádáním pozastavit či znemožnit.

(HN, 28. 4. 2000)

První zprávy o Regecové byly publikovány v říjnu roku 2000, přičemž mediální diskurz konfliktu (diskurz ostře nepřátelský vůči Regecové) má tyto rysy (jež jsou ilustrovány na jednom konkrétním textu a z nichž první tři jsou základem tematické struktury nového diskurzu):

- (1) Regecová je hrozbou pro Philips a ohrožuje jeho plány (což, jak se později ukáže, není pravda):

Nizozemskému koncernu Philips hrozí, že bude muset zastavit stavbu své nové továrny [...].

(Titulek, Právo, 6. 10. 2000)

- (2) Regecová je jediná, kdo „dělá problémy“, a proto je označována jako (v durkheimovském slova smyslu) deviantní:

S jinými vlastníky jsme se dohodli, přestože někteří žijí i v zahraničí. Problém vyvstal jen u této ženy. Přitom ji za pozemek nabízíme dva milióny korun, což je více, než dostali jiní,“ konstatoval Novák.

(Právo, 6. 10. 2000)

- (3) Regecová je nedůvěryhodná osoba – podvodně porušila dohodu s městem Hranice a se společností Philips (což není pravda, neboť Regecová vyjednávala ohledně ceny za své pozemky, přičemž cena nebyla smlouvou o smlouvě budoucí specifikována). Citovaný text navíc obsahuje tvrzení, že Regecovou obhajují tři právníci (což jí – v českém kontextu negativně – rámuje jako hrabivou a movitou osobu; výrok je připsán starostovi města, díky čemuž můžeme uvažovat o tom, že mohl či měl být chápan jako výraz starostova přirozeného zájmu o obecné blaho města). Článek navíc obsahuje (nepravdivou) informaci, že se Regecová pokusila pozemky za původní (nízkou) cenu prodat jiné firmě.

Důvodem je, že majitelka dvou pozemků, které protínají průmyslovou zónu, je odmítá městu prodat, přestože se k tomu zavázala ve smlouvě o budoucí smlouvě,“ řekl ve čtvrtek novinářům hranický starosta Rudolf Novák (ČSSD).

(Právo, 6. 10. 2000)

„Ta po kontaktu s námi od záměru ustoupila. Cena, za kterou pozemky paní Regecová chtěla firmě prodat, je však podezřelá. Zdá se mi být podivné i to, že ji zastupují už tři advokáti, což nebude levná záležitost,“ uvedl Novák.

(Právo, 6. 10. 2000)

- (4) Cena nabízená městem je prezentována jako štedrá (ačkoli se později ukázalo, že tržní cena pozemků byla několikanásobně vyšší).

Město vlastníkům vyplácelo i 100 až 150 korun za metr čtvereční.

(Právo, 6. 10. 2000)

- (5) I Regecová se v médiích dostává ke slovu – ovšem ve velmi oslabené, nevyvážené pozici. V citovaném článku je například citována její jediná věta (vyvracející argumenty jejích oponentů), jež je coby diskurzivní opozice zjevně oslabena, a to proto, že (I.) vzhledem k rozsahu článku je textuální prostor, věnovaný jejímu vyjádření, poddimenzovaný, a (II.) že její výrok je rámován (a) shora zmíněnou citací starosty a (b) zdola informací o trestním oznámení na její osobu pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu. Tento konkrétní citovaný text je navíc – stejně jako řada dalších textů – zakončen výčtem přínosů firmy Philips, tedy výše již definovanou figurou, kterou jsme nazvali *investor chudých*.

Hospodářské noviny jsou ve stejný den, kdy Právo publikuje text vybraný k ilustraci, vůči Regecové útočné o poznání méně. Regecové výpovědi je zde navíc – i když je i zde označována za „hrozbu“ – věnována zhruba jedna třetina textu, přičemž text provazuje její výpověď s námětem tlaku ze strany radnice.

Majitelka sporného pozemku Markéta Regecová pro ČTK uvedla, že předběžná smlouva byla nedokonalá a že o dvoumilionové nabídce vůbec neví. „O prodeji pozemku nyní jedná s městem můj právník. Že je stavba továrny ohrožena, si uvědomuji více než starosta. Tím, jak bylo se mnou kvůli prodeji pozemku po čtyři měsíce zacházeno, by však měl být starosta při jednání vstřícnější. I finančně,“ řekla.

(HN, 6. 10. 2000)

S tendencí vykreslovat postavu Markéty Regecové zřetelně negativním způsobem se ovšem v době průběhu jejího případu setkáváme především v Právu. Regecové reprezentace (sycená například podpůrnými citacemi důvěryhodných právníků, čili kredibilních expertních hlasů, k jejichž roli v diskurzu se podrobněji vrátíme dále) tak slouží k legitimizaci jednání města a vládních úředníků (Markétu Regecovou nakonec navštěvuje vysoce postavený důstojník a sleduje ji podle médií BIS, přičemž aktivita BIS je hodnocena jako nepřiměřená; tato negativně zabarvená informace se nicméně neobjevuje v Právu, což lze – vzhledem k jeho tendenci denunciovat Markétu Regecovou – chápat jako příznačné).

Svou roli v událostech sehraje i již zmiňovaný premiér Miloš Zeman, který při předávání ceny agentury CzechInvest společnosti Philips neopomíná její případ zmínit. Týdeník Euro jeho výrok nicméně odlehčuje ironií:

„Vždy jsem byl pro to, abychom více sázeli jabloně a méně dováželi jablka,“ pronesl. Závěr jeho projevu byl vskutku zemanovský. „Přeji nám všem více Philipsů a méně Regecových. Děkuji za pozornost.“

(Euro, 30. 4. 2001)

Ve většině textů, které se (především v Právu) sporem ohledně Regecové zabývají, lze identifikovat jednoduchou, leč poměrně zřetelnou a poměrně silnou tematickou strukturu: (1) Regecová je ohrožením Philipsu, (2) Regecová je hrabivá a nedůvěryhodná osoba, (3) vyjednávání o ceně aneb město a stát tlačí na Regecovou, přičemž texty často uzavírá figura *investora chudých*.

Mediální pokrytí dalšího průběhu Regecové sporu o cenu pozemků je podřízeno pravidlům zmíněné jednoduché tematické struktury, jež je následně doplněna o (4) téma konečné ceny za pozemky a spekulací ohledně skutečné dohody (kdy rozdíl mezi cenou nabízenou městem a cenou požadovanou Regecovou měl být doplacen firmou Philips).

Oficiálně oznámená cena činila 5,2 miliónu korun, některé zdroje spekulují o částce až dvacet miliónů.

(Právo, 11. 9. 2001)

Samotný konec případu byl ovšem pro Regecovou svým způsobem pozitivní – týdeník Týden se postavil na stranu Regecové, když se kriticky obrátil proti vládě a její ochotě vyvlastňovat ve „veřejném zájmu“ privátní vlastníky (viz následující téma). Titulek tohoto článku, jenž je – v rámci agendy námi zkoumaných médií – tečkou za Regecové kauzou, ironicky konstatuje: *Když nedáte, vyvlastníme*. (Týden, 17.12.2001)

Retrospektivní reprezentace průběhu událostí, přinášené na samém konci kauzy Philips (respektive LG.Philips) na počátku roku 2006, nicméně ukazují na životaschopnost negativního obrazu Markéty Regecové – defavorizují ji jako „kadeřnici“ (což v kontextu článků může působit lehce dehonestujícím způsobem) a nadále zmiňují částku 20 milionů, kterou měla údajně dostat, bez ohledu na to, že šlo původně o spekulaci.

Ještě než se továrna vůbec začala stavět, vynořil se první problém: kadeřnice Markéta Regecová odmítla prodat svůj pozemek v průmyslové zóně. Vadilo jí, že dostala nižší nabídku než ostatní starousedlíci. Nakonec uspěla a získala za pozemky dvacet miliónů korun.

(HN, 30. 1. 2006)

Vývoj pokrytí konfliktu Markéty Regecové krom jiného odkazuje ke dvěma zásadnějším problémům. V první řadě znovu potvrzuje, že média ve svých textech nejenže nastolují (veřejnou) agendu (tzn. ustavují klíčové náměty veřejné debaty), kterou narativizují (tzn. seskupují náměty do témat), ale v některých případech zjevně předkládají a obhajují jasně a ostře vyhraněné postoje, prezentované ovšem (což platí především pro zpravodajství) jako fakta, čímž posilují/oslabují konkrétní aktéry a legitimizují/delegitimizují jejich konkrétní zájmy.

V řadě druhé pak dané pokrytí ilustruje situaci, kdy se v rámci jednoho diskurzu (diskurz konstruující vítaný příchod Philipsu, zahraničního investora, do Česka) postupně formuje diskurz nový – diskurz, který je tomu stávajícímu svým způsobem podřízený, protože se vůči němu nikdy zcela neosamostatňuje. O novém diskurzu (či snad, s ohledem na jeho subordinaci vůči diskurzu zastřešujícímu, o subdiskurzu) můžeme hovořit v okamžiku, kdy se jedno z dílčích témat stávajícího diskurzu začíná vnitřně diverzifikovat a začíná disponovat vlastní tematickou strukturou odlišnou od struktury diskurzu původního (čili ve chvíli, kdy začíná disponovat vlastními pravidly, vlastní diskurzivní formací, již je tematická struktura klíčovou součástí).

Nový diskurz může ovšem, jak uvidíme v další podkapitole, znovu ovlivnit diskurz mateřský, a to v okamžiku, kdy jej obohatí o nové téma a některé (např. legitimizační) figury, aniž by mu ovšem předal celou svou tematickou strukturu. Tímto tématem, které obohatilo tematickou strukturu „diskurz Philipsu“, je téma veřejného zájmu.

4.2.4. TÉMA: Veřejný zájem vs. vyvlastňování soukromého majetku

V souvislosti s případem Markéty Regecové se v médiích rodí diskuze o problému veřejného zájmu a vyvlastňování soukromého majetku (ten může být podle zákona č. 184/2006 Sb. o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě vyvlastněn pouze ve veřejném zájmu). Některé hlasy v této debatě volají po změně zákona (který by definoval zájem průmyslových zón jako zájem veřejný), jiné snahy vlády a některých úředníků o rozšíření pojetí veřejného zájmu (a tedy legalizaci vyvlastňování v situacích podobných té, jaká vznikla v případě firmy Philips) kritizují.

Týden publikoval reportáž věnovanou tomuto tématu, nazvanou *Krádeže ve státním zájmu* (Podtitulek: *Případ Regecová: Kdy vám může stát vyvlastnit pozemek*, Týden, 12. 2. 2001), v němž formuloval postoj, že zájem veřejné zóny není roven zájmu veřejnému a že případná změna zákona by byla zvlášť.

Právo pak, na druhou stranu, zmiňuje možnost změny zákona a cituje premiéra Miloše Zemana:

„Průmyslové zóny jsou do té míry veřejným zájmem, že bychom měli zvažovat legislativní změny, byť při dodržování zásad retrospektivy by se netýkaly hranického případu,“ uvedl Zeman.

(Právo, 27. 4. 2001)

Úmysl vlády změnit zákon pak o několik dnů později citují i Hospodářské noviny (2. 5. 2001); ve stejnou dobu publikují i texty, jež záměr vlády kritizují či odmítají.

Spojení mezi touto debatou a případem Regecové (a silou její diskurzivní denunciací) může být dobře ilustrováno čtenářským dopisem, publikovaným v HN:

„Vítězství“ soukromé majitelky zapleveleného políčka nad radnicí v jejím městě a nad nadnárodním koncernem, které nyní kdekdo vydává za vítězství obrany soukromého vlastnictví před smyšleným „veřejným zájmem“, není žádným vítězstvím. V tom sporu podle mne nevíťezila obrana soukromého majetku, ale hamižnost a drzost jedné spekulantky, která se rozhodla vytlouct kapitál z aktuální společenské potřeby.

(HN, 7. 6. 2001)

4.2.5. NÁMĚT: Fúze LG Electronics a Philips a vznik holdingu LG.Philips Displays

Je příznačné, že jedna z nejzásadnějších událostí od samotného zrodu celé kauzy Philips, událost, jež předznamenala konec celého příběhu, se v době svého průběhu ani nedočkala vlastní výraznější tematizace. V červnu roku 2001 byla založena nová společnost – LG.Philips Displays, společný holding LG Electronics a Philipsu. Z námi sledovaných periodik o fúzi informovaly pouze Hospodářské noviny (HN, 11. 7. 2001), jež uvedly, že továrnu v Hranicích nyní staví největší producent televizních obrazovek

na světě, který hodlá ještě zvýšit svůj podíl na celosvětové produkci. Článek informací nikterak nekomplikuje – nezmiňuje například skutečnost, že továrna je tak stavěna jinou společností, než která podepsala smlouvu s českou vládou – a text tak zůstává čistě pozitivní.

Na světovém trhu má tak společnost LG. Philips Displays 26procentní podíl a její vedení očekává, že v příštích letech svou pozici posílí.

(HN, 11. 7. 2001)

Kromě jediného textu, který byl publikován v Euru takřka o rok později, se sledovaná média k námětu vzniku nového holdingu až do prvních příznaků krize v Hranicích nevracejí. Zmíněný text týdeníku Euro už ovšem jistě napětí v LG.Philips, způsobené nástupem nového vedení holdingu, naznačil:

Společnost LG.Philips Displays zveřejnila ve druhé polovině dubna informaci, že se 1. března změnilo obsazení nejvýznamnějšího postu Technologického centra v Hranicích, které má vyrábět barevné televizní obrazovky. [...] Výměna naznačuje, že korejský partner nizozemského Philipsu není spokojený s tím, že v Hranicích vážně investice za více než sedm miliard korun. Společnost minulý týden odmítla týdeníku EURO upřesnit, kdy se má výroba rozběhnout.

(Euro, 29. 4. 2002)

5. Továrna běží, je slavnostně otevřena, ale... (2002–2005)

5.1. Kontext

Slavnostní otevření továrny v Hranicích, jež proběhlo v září roku 2001, bylo vrcholem pozitivní části vývoje mediálního příběhu vztahu LG.Philips a českého státu – následující roky 2002–2005 proběhly ve znamení série více či méně závažných problémů a konfliktů, kterým postupně střízlivějící média věnovala pozornost a během nichž se jejich původně nekritický postoj kontinuálně měnil v postoj velmi kritický. Nejvýraznějšími z problémů, jež se v tomto období postupně vynořily, bylo (potenciálně ekologicky nebezpečné) skladování závadných televizních obrazovek pod širým nebem, neexistence zákonem stanoveného programu prevence závažných havárií (a z tohoto vyplývající neuzavření zákonného pojištění provozu), kolaudace pouze malé část provozu (továrna po tři roky vyrábí jenom ve zkušebním provozu)... Původní nekritický diskurz vítání investora je navíc obohacen o nové téma, které se postupně formuje v diskurz nový – a tím je pranýřování protizákonnosti provozu továrny, na právních argumentech postavené a odvíjející se od aktivit nevládní organizace Ekologický právní servis.

V polovině roku je pak v Hranicích poprvé zastavena výroba, kvůli čemuž se v médiích objevují první závažnější pochyby – novému diskurzu (který staré náměty formuje ve zcela nová témata) je otevřena cesta obecné přijatelnosti a jeho kritické ladění začíná, tak jako v případě diskurzu případu Regecová, ovlivňovat obecný diskurz příběhu LG.Philips Displays.

5.2. Témata, konflikty a diskurzy

5.2.1. KONFLIKT: Skladování vadných obrazovek venku

U továrny je na dřevěných paletách vyskládáno několik tisíc vadných obrazovek, přikrytých igelitem. Téma obohacování „nás z východu“ „jimi ze západu“ se zde transformuje v téma „chovají se tu jinak, než by se chovali doma“ – a citace vox populi je zde poprvé využita nikoli k obhajobě investora, ale k jeho kritice.

Místní lidé i někteří odborníci neskrývají své obavy z možných následků. „Nelíbí se mi, že pár desítek metrů od domu mám takové skladiště. Kdo mi co dá, kdyby došlo k poškození obrazovek a zamoření půdy těžkými kovy? Myslím, že v Nizozemsku by si něco takového firma nemohla dovolit,“ řekl Právu ve čtvrtek majitel jednoho z domů v Milenově.

(Právo, 29. 3. 2003)

V tomto citovaném textu navíc chybí figura *investora chudých* – což jen podtrhuje skutečnost, že společnost LG.Philips je zde zobrazena negativně (s výjimkou výše citované zprávy o meziroční ztrátě z roku 2001 je toto první negativně vyznívající text o holdingu). Média se ovšem tématem dále nezabývají a opouštějí je.

5.2.2. TÉMA: Omezení výroby v polovině roku 2003 a další pochyby

24. dubna 2003 Právo publikuje na straně 14 krátkou zprávu, informující čtenáře, že továrna v Hranicích se potýká se sníženým odbytem jednoho ze svých produktů, a proto dočasně omezuje výrobu na jedné výrobní lince. Shodou okolností ve stejné době opouští Českou republiku jiný zahraniční investor, Thrall Vagonka Studénka, jenž výrobu přesunuje do Rumunska. Některé texty dávají tuto událost do souvislosti s utlumením výroby v LG.Philips. A objevují se první hlasy, kritizující politiku investičních pobídek:

Zahraniční investoři Českou republiku masívně neopouštějí, uklidňují nahlas zástupci státu. Za tímto výrokem je ovšem možné lehce odhalit trpkou pravdu. Investoři Česko opouštějí, zatím ale ne masívně. [...] Jak vidno, pobídky sice podnikatele do země často nalákají, po vyčerpání výhodnosti této státní podpory je už tu ale nic moc nedrží. Posledním případem z tohoto týdne je firma Thrall Vagonka Studénka, která výrobu železničních vagónů přesunuje do Rumunska. Zdaleka ale není samotná – jen o pár dní dříve výrobu utlumil Philips v Hranicích na Moravě a podobně se chovají i další, třebaže mediálně méně známé podniky.

(HN, 25. 4. 2003)

Deník Právo se ovšem (opět) staví na stranu Zemanovy vlády:

Čeští podnikatelé a zejména politici ODS okamžitě poukážou na to, že kdyby se tyto prostředky poskytly domácím firmám, nikam jinam by neodešly a ekonomický ráj by zde již byl dávno. Ministr průmyslu

Grégr během svého působení naštěstí v případě investičních pobídek neexperimentoval.

(Právo, 26. 4. 2003)

Ve vztahu k problému se opět objevuje námět investic ve výši 600 milionů eur, k nimž se měl Philips zavázat, přičemž je odhalen spekulativní charakter původní informace. Původně pozitivně, ve prospěch Philipsu a jeho přínosu využívaný námět zde radikálně mění svůj charakter – a stává se naopak jednou z opor kritiky LG.Philips, původně protežovaného aktéra. Tuto proměnu použití námětu jako stavebního kamene tématu můžeme – právě tak jako ústup od využívání figury investora chudých či jako výše uvedenou proměnu tematizace vztahu východu a západu – chápat jako jeden z příznaků probíhající transformace diskurzu.

Na tiskové konferenci bývalé vlády premiéra Miloše Zemana, kde bylo oznámeno udělení investičních pobídek pro společnost LG.Philips Displays, však padla informace, že její celková investice v Hranicích by měla během několika let dosáhnout 600 miliónů eur při vytvoření až šesti tisíc přímých a nepřímých pracovních míst. „Tyto informace naše společnost nikdy neposkytla a nepovažujeme je za oficiálně sdělené závazky či plány,“ upozornil na sklonku minulého roku v rozhovoru pro ČTK mluvčí továrny Pěnkava. Někdejší ředitel hranické továrny Jon Richters předloni v září řekl, že o celkové výši investice 600 miliónů eur byla zmínka pouze v prohlášení české vlády.

(Právo, 6. 5. 2003)

5.2.3. KONFLIKT: Konkurence s rožnovskou Teslou

Domácí výrobce televizních obrazovek Tesla TCT čelí v polovině roku 2003 stejným potížím jako LG.Philips Displays. Téma vztahu Tesly a Philipsu/LG.Philips Displays má svou historii, jež je příznačná pro symbolické i ekonomické a politické postavení firmy LG.Philips Displays v českém kontextu.

V roce 2000 diskurz s tématem konkurence nepracuje vůbec, vztah Tesly a Philipsu pouze využívá jako jeden z námětů podřízených tehdy převažujícímu pozitivnímu naladění diskurzu vůči zahraničnímu investorovi:

Philips v ČR by tuzemskému výrobcí – rožnovské TCT – konkurovat neměla. Právu to řekl tiskovým mluvčí a. s. Tesla – Ecimex Karel Petrželka. Jak dodal, v Rožnově pod Radhoštěm vyrábějí obrazovky o rozměrech 25, 27 a 28 palců. „Philips tady bude vyrábět obrazovky do 21 palců, to znamená, že my se v tom nepotkáváme. Navíc Philips je jedním z našich nejlepších zákazníků, protože odebírá několik desítek procent naší produkce obrazovek. Takže jsme rádi, že tady bude, protože naše spolupráce bude asi pokračovat,“ uvedl Petrželka.

(Právo, 31. 3. 2000)

Téma (nerovné) konkurence se nicméně vynořuje již o rok později – i když pouze jednorázově. 8. srpna 2001 Hospodářské noviny otiskují dopis ředitele TCT, na který ovšem nenavázala žádná reakce a který zůstal osamocenou událostí. Ředitel TCT shrnuje, že

Tesla coby jeden z nejstarších a největších českých podniků v oblasti elektroniky vyrábí stejné produkty pro stejné trhy jako Philips, čímž se investiční pobídky dostávají do rozporu s deklarovaným pravidlem, podle něhož „jsou (investoři) také vybírání tak, že by neměli bezprostředně konkurovat nějakému významnému českému hráči na trhu“.

Téma konkurence je plně rozvíjeno až v souvislosti s rodícími se problémy, které přinesl rok 2003, a odvíjí se od námětu krize odbytu. Jako příčina obtíží LG.Philips Displays je na jaře 2003 označena obecná situace na trhu s CRT obrazovkami, přičemž vztah mezi touto krizí a silící pozicí technologie LCD panelů (tedy vztah, který se později, v roce 2006, stane základem dvou samostatných paralelních témat, jež budou sloužit jako opora vysvětlení bankrotu společnosti LG.Philips Displays),¹⁵ je sice naznačen, ale pozornost je mu věnována minimální. (Diskurzivní konstrukci tohoto problému se věnujeme dále ve vlastní podkapitole.)

Jde o obecný problém. Výrobu omezují nebo zastavují také firmy v dalších evropských zemích. Trh s televizory stagnuje,“ uvedl mluvčí společnosti Karel Petrželka. Oživení by podle něho mělo nastat v polovině roku.

(Právo, 14. 5. 2003)

Zatímco později bude v rámci diskurzu jako zdroj problému identifikován samotný zahraniční investor, který „je vinen“ jak svou chybnou ekonomickou rozvahou (vyrábí zastaralou technologii, o níž není zájem), tak tím, že poškozuje „našeho domácího“ hráče, firmu Tesla (protože oproti ní získal od státu výhodu, kterou tato firma nedostala), nyní jde stále ještě o problém „obecný“. O problém bez viníka.

O tři roky později, po kolapsu společnosti LG.Philips Displays i Tesla, se ovšem diskurz doslova obrátí vzhůru nohama a námět nekalé konkurence, který se dříve v diskurzu výrazněji neprosadil, se stane dominantní součástí tematizace vztahu společností LG.Philips Displays a Tesla. V době krachu obou podniků se již hovoří o přímé konkurenci – a Tesla je zobrazena jako oběť jak nerovné pobídkové politiky, tak jako oběť zahraničního investora (který je, jak dále uvidíme, nakonec reprezentován jako aktér motivovaný právě a především získáním investičních pobídek).

Jiný pohled nabízejí představitelé společnosti Tesla Ecimex, která vlastní rožnovský závod TCT, přímého konkurenta hranické LG. Philips. Těm vadí nerovné podmínky, kdy stát preferuje zahraničního investora na úkor domácí firmy. Podporu produkci klasických obrazovek však za špatnou nepovažují. Loňské potíže, kdy firma TCT musela prodávat za nižší než výrobní ceny, označují za dočasné, a navíc způsobené dumpingovými cenami nadnárodních výrobců. Pro letošní rok už má společnost údajně zajištěný odbyt za ziskové ceny. Je tedy nutné překonat finanční potíže, jež způsobil loňský rok. Tesla Ecimex již loni požádala stát o úvěrovou pomoc. Zatímco v případě LG. Philips začalo

15 CRT (zkr. angl. *Cathode Ray Tube*), čili katodové trubice, jsou základem klasických televizních obrazovek. Tyto jsou v posledních deseti letech z trhu vytlačovány novějšími zobrazovacími technologiemi – jmenovitě především plochými LCD (zkr. angl. *Liquid Crystal Display*) či pokročilejšími TFT LCD (zkr. angl. *Thin Film Transistor Liquid Crystal Display*), založenými na využití tzv. tekutých krystalů, a plochými plazmovými panely (*PDP*, zkr. angl. *Plasma Display Panel*).

ministerstvo průmyslu okamžitě zvažovat možnosti úvěru od České exportní banky, Rožnovští nenacházeli ve vládních kruzích pro podobnou žádost loni na podzim příliš pochopení.

(Euro, 6. 2. 2006)

V této souvislosti vyšlo v roce 2006 také najevo, že před rokem 2000 Philips jednal s Teslou o možné fúzi, ale v této době nebyly Philipsu nabídnuty investiční pobídky, což přímo podporuje výše zmíněnou tezi. Tato skutečnost v roce 2000 do mediálního diskurzu jako námět nepronikla a Tesla navíc (jak jsme ukázali výše) vyjádřila k příchodu Philipsu pozitivní postoj. Další diskrepance se vztahuje k plánované velikosti vyráběných televizních obrazovek (ve výše uvedené citaci z Práva ze 31. 3. 2000 tiskový mluvčí Tesly tvrdí, že „*Philips tady bude vyrábět obrazovky do 21 palců, to znamená, že my se v tom nepotkáváme*“ – oficiální informace LG.Philips nicméně uvádějí, že společnost se zaměřuje převážně na výrobu obrazovek o velikosti 28/32 palců). Ředitel krachující Tesly TCT si v roce 2006 v této souvislosti v Právu postěžuje:

Například v tom, že nizozemská firma Philips získala už v roce 2000 masivní investiční podporu státu, a to na výrobek, který již byl identický s obrazovkami, vyráběnými v TCT a prodávaný rovněž stejným zákazníkům. Přitom obrazovky 28 palců, jejichž výroba v Hranicích začala, jsme v TCT produkovali už od roku 1998, navíc z vlastních prostředků. Toto chápou jako narušení konkurenčního prostředí.

(Právo, 4. 2. 2006)

5.2.4. KONFLIKT/AUTONOMNÍ DISKURZ: Nezákonný provoz – absence programu prevence závažných havárií a neplatná kolaudace (všechna obvinění EPSu se nakonec potvrdila)

Ve druhé polovině roku 2003 vstupuje do událostí, jejichž diskurzivní konstrukci sledujeme, nový aktér, jehož příchod vede – podobně jako případ Markéty Regecové – ke zrodu nového autonomního (sub)diskurzu. Tímto novým aktérem je Ekologický právní servis (EPS, nevládní organizace monitorující např. nedodržování zákonů a legislativní proces), který je vůči projektu hranické továrny výrazně kriticky naladěný a prostřednictvím žalob jej napadá jako protizákonný. Klíčem k pochopení transformativní síly nového aktéra je skutečnost, že zástupci EPS jsou zpočátku označováni jako *aktivisté*, ale postupně jim začíná být – s tím jak jsou jejich stanoviska potvrzována soudními výroky – přiznáván status *právníků*, a tedy *expertních mluvčích*.

Rozdíl mezi aktivistou a právníkem je z našeho pohledu zásadní. Aktivista je nositelem partikulárního postoje – v českém prostředí navíc nositelem negativně konotovaným.¹⁶ A jako takový je v diskurzu i citován. Nepromlouvá o „objektivním stavu věcí“, ale reprezentuje jen jeden ze soupeřících názorů.

Expert (zde právník, výše například ekonom) je naopak měřítkem „objektivity“. Zarátování mluvčího jako *experta* je – a zde odkazujeme k Foucaultově stati „Řád diskursu“

¹⁶ Toto tvrzení o negativním zobrazení aktivistů si dovoluujeme předložit jako předpoklad – aby bylo možno s ním nakládat jako s relevantním, bylo by pochopitelně záhodno provést řadu detailnějších diskurzivních šetření mediálních diskurzů obklopujících samo téma aktivismu. Nicméně – i v případě, že negativní konotování aktivistů (či ještě lépe ekologických aktivistů) uzavřeme, rozdíl v postavení aktivisty (prosazující partikulární pravdu) a právníka (reprezentujícího expertní vědění, a tedy diskurz disciplíny) je propastný.

(Foucault 1994) – prvkem kontroly omezujícím přístup subjektů k určitému oborovému diskurzu a významně tak podtrhujícím nárok diskurzu „pravdivost“, respektive „pravdivost“ a „důvěryhodnost“ řečeného. Právník do našeho otevřeného mediálního diskurzu vstupuje z právníckého (jen právníkem, svým uznaným mluvčím, platně realizovaného) oborového diskurzu, přičemž s sebou přináší nárok na pravdu, který je charakteristický pro daný obor.¹⁷ Expertní mluvčí, který patří ke konkrétní oborové společnosti diskurzu, tak nepromlouvá z pozice subjektivity – nesděluje osobní „názory“, „postoje“, ale promlouvá za obor, za disciplínu.

Důsledek je zřejmý – v rámci obecného mediálního diskurzu mají promluvy expertního mluvčího legitimitu zaručenou a priori (a proto je velmi zásadní, komu je tímto diskurzem role experta přiznána a komu nikoli; zajímavé zde je, že roli experta mluvčímu nutně nezaručuje jeho příslušnost ke společnosti daného oborového diskurzu, ale nakonec „ochota“ otevřeného mediálního diskurzu tuto jeho identitu přijmout). A je-li tedy mluvčí, kritizující společnost LG.Philips Displays, postupně přeznačen z aktivisty v právníka, je tak transformována i váha jeho slova. Subjektivní tvrzení aktivistovo se stává právníkovým objektivním konstatováním stavu věcí.

Za poznámku zde jistě také stojí, že k této změně dochází nakonec i proto, že do diskurzivní hry zde vstupuje výrok soudu, zastupující právní diskurz jako takový, a tím, samozřejmě, ztělesňující jeho moc. Soud, který z pozice legitimního reprezentanta právního jazyka a jeho normativity potvrzuje platnost původně aktivistových slov, definitivně potvrzuje nárok Ekologického právního servisu účastnit se na diskurzu práva.

A právě v okamžiku proměny aktivisty v právníka, v okamžiku intervence diskurzu práva do jednoho z témat otevřeného mediálního diskurzu případu LG.Philips Displays, je podle našeho názoru záhodno začít hovořit o vzniku nového diskurzu – dílčí téma totiž nabývá vlastních pravidel diskurzivní formace, jež ho odlišují od mateřského diskurzu.

Tento nový diskurz je tedy, abychom shrnuli řečené, významný ze dvou důvodů. Jednak proto, že je v rovině diskurzivní charakterizován nejen změnou tematické struktury, ale i mírným posunem v rovině jedné další charakteristiky diskurzivní formace (těmi jsou změna statusu klíčového aktéra a vliv diskurzu specifické disciplíny). A jednak proto, že kritický postoj vůči LG.Philips Displays jako hlavnímu aktérovi celého našeho příběhu se zde znovu přenáší zpět do hlavního, obecného diskurzu celé kauzy, což dále posiluje její už tak silící konfliktní ráz.

S EPS se v rámci našeho vyprávění setkáváme poprvé v roce 2003, kdy jeho zástupci varují, že výroba v továrně LG.Philips Displays v Hranicích je protizákonná. Podnik totiž podle nich nemá vypracovaný program prevence závažné havárie, a chybí mu tedy i pojištění odpovědnosti za škody způsobené nehodou. Tato závažná obvinění, jež se v médiích udrží nějaký čas, do agendy diskurzu vstupují s předsudečným zatížením – jsou označena jako problém spojený s „ekologickými aktivisty“ či „ekology“, což je, jak jsme vysvětlili, jednoznačně negativní (nedůvěryhodné) zarámování.

17 Foucault, definující ve své stati Řád diskursu procedury kontroly a vylučování diskurzů jako jednu z vnitřních procedur kontroly, uvádí – vedle procedury *autora* (o němž hovoří jako o pravidlu seskupení diskurzů, původu jejich významu a zdroji jejich souvislostí; srv. Foucault 1994: 16–17) a již výše zmíněné procedury *komentáře* (tamtéž: 14–16) – *princip organizace disciplín*. „Obor představuje princip kontroly produkce diskursu,“ píše Foucault a dodává, že obor omezuje nahodilost diskurzu definicí oblasti diskurzu souborem předmětů, celkem metod a korpusem „pravých předpokladů“ (prepozic, které zakládají nárok diskurzu na pravdivost). (Foucault 1994: 20)

Titulek: Philips v Hranicích podle ekologů vyrábí obrazovky nelegálně. Ekologové obvinili továrnu nizozemsko-korejské firmy LG.Philips Displays, která v Hranicích na Přerovsku již dva roky vyrábí barevné televizní obrazovky, z nedodržování českých zákonů.

(Právo, 20. 9. 2003)

Je zajímavé, že tento text je opět – po delší době – uzavřen motivem *investora chudých*, znovu opakujícím čísla příslibených nových pracovních, a překvapivě znovu zmiňuje i (nikdy nepotvrzené) investice ve výši 600 milionů euro.

Obdobný článek z Hospodářských novin „ekology“ nezmiňuje a přidržuje se oficiálního označení. I zde se ovšem setkáváme se závěrečnou figurou *investora chudých* a dokonce i s (čtyři měsíce vyvrácenou) informací o plánované investici ve výši 600 milionů eur. HN nicméně o dva dny později potvrzují – s odvolání na experty z pražské i brněnské právnické fakulty – skutečnosti odhalené EPS.

Chybí totiž pravomocně schválený program prevence závažných havárií. Ten je podle expertů z právnických fakult v Brně a v Praze ze zákona jednou z podmínek pro povolení zahájení provozu továrny.

(HN, 24. 9. 2003)

HN o měsíc později informují, že ve věci ještě není rozhodnuto, a až do ledna 2004 není případ znovu zmiňován. Na počátku roku 2004 se ovšem diskurz dramaticky proměňuje – obrací se proti LG.Philips Displays, již nezmiňuje „ekology“ (mluvčí z EPS jsou označováni jako „právníci“) a například následující text není zakončen oslavou firmy Philips jako *investora chudých*, ale kritikou formulovanou právníky z EPS:

Titulek: Nedodržování zákona se LG.Philips vyplácí. Právníci z Brna podali trestní oznámení na úředníky radnice v Hranicích kvůli přístupu k továrně na výrobu obrazovek. [...] „Na tomto příkladu je jasně vidět, jak stát ustupuje silným nadnárodním společnostem. Podpoří je miliardami korun investičních pobídek a jako bonus jim dovolí obcházet zákony,“ míní [...] Pavel Franc z EPS.

(HN, 14. 1. 2004)

Během února a března LG.Philips napravuje své pochybení – a dochází ke kolaudaci továrny. V červnu 2004 EPS ale publikuje zjištění, že zkolaudována byla pouhá 3 % podniku, a podává další trestní oznámení (tentokrát na české státní úředníky) a další žádost o zrušení provozu továrny. Mluvčí EPS jsou v této souvislosti znovu prezentováni jako „ekologové“ a Hospodářské noviny navíc text znovu uzavírají (tentokrát umírněnou) *figurou investora chudých* (zmiňovány jsou investice; hutné shrnutí historie továrny uvádí i množství plánovaných nových pracovních míst).

V září roku 2004 policie šetření odkládá, nicméně pochybení LG.Philips je v tuto chvíli textem překládáno jako *fakt*, nikoli jako předpoklad EPS.

Státní úředníky, kteří vydali povolení zahájit výrobu firmě LG Philips Displays i bez zákonem požadovaných dokumentů, policie stíhat nebude. [...] Ekologičtí právníci z Brna před více než rokem poprvé

upozornili na to, že investor, který vložil do závodu na televizní obrazovky přes dvě stě miliónů eur, vyrábí nezákonně. [...] Úředníci stavebního úřadu v Hranicích ale vydali [...] [nutná] rozhodnutí [...] už před třemi lety, přestože to bylo v rozporu se zákonem.

(HN, 17. 9. 2004)

V květnu 2005 média informují, že soud dal Ekologickému právnímu servisu zapravdu.

V případě investice nizozemsko-korejského koncernu LG. Philips Displays v Hranicích na Přerovsku investor i české úřady pochybily hned několikrát. Soud totiž minulý týden zrušil jedno z klíčových povolení, které továrně na televizní obrazovky vydalo Ministerstvo životního prostředí (MŽP) a bez něhož by závod nemohl být zkolaudován.

(HN, 3. 5. 2005)

Právo k výroku soudu zaujímá – v intencích svého dosavadního přístupu k LG.Philips – zcela jiný postoj než Hospodářské noviny. Právo výrok zpochybňuje prostřednictvím citace vox populi (což je stejná strategie, jaká byla využívána například v příspěvcích o příchodu Philipsu či ve sporu Markéty Regecové). Následující citace, denominující zástupce EPS opět jako ekologické aktivisty, se nachází mimo autonomní diskurz, který se zrodil kolem aktivit EPS, a naopak se drží v mezích diskurzu původního, preferujícího Philips/LG.Philips a delegitimizujícího jemu protivné aktéry.

„Nevím, o co ekologickým aktivistům jde, ale myslím, že se tak snaží o zviditelnění. Pokud by ve Philipsu opravdu došlo k zastavení výroby, ocitlo by se na dlažbě 1300 lidí. Už tak vysoká nezaměstnanost v Hranicích by se zvýšila o pět procent,“ řekl mladší muž [...].

(Právo, 6. 5. 2005)

6. LG.Philips Displays krachuje – sláva vítězům, čest poraženým aneb po bitvě je každý generálem (r. 2006)

6.1. Kontext

Holding LG.Philips Displays, jenž vlastní továrnu v Hranicích a který se s postupem času dostává do výrazných problémů s odbytem, se v roce 2006 ocitá na pokraji bankrotu – a mateřské společnosti Philips a LG Electronics jej přestávají podporovat. Jako hlavní příčina krachu je v médiích identifikován nástup LCD technologií, které vytlačují technologii klasických CRT obrazovek. Média začínají být kritická vůči dříve vychvalovaným investičním povídkám.

Tesla znovuoživuje téma nekalé konkurence. Stát se snaží hranickou továrnu – a spolu s ní vytvořená pracovní místa – zachránit a vyjednává tedy o možnosti převzetí závodu. Cílem této intervence je oddělení závodu v Hranicích od krachujícího holdingu.

6.2. Témata, konflikty a diskurzy

6.2.1. KONFLIKT: Krach

Pojítkem tohoto období se pochopitelně stává konfliktně laděné téma krachu LG.Philips, od něhož se odvíjejí témata další. Konfliktní a obecnější téma krachu se rodí v okamžiku,

kdy je – na konci ledna roku 2006 – v Hranicích zastavena výroba, důvodem čehož je, jak se média shodují, pokles odbytu starších CRT obrazovek, vytlačovaných nyní z trhu novější LCD technologií.

Továrna na barevné obrazovky v Hranicích na Moravě, kdysi druhá největší zahraniční investice do Česka, od pátku stojí. Linky zastavily, když její vlastník – LG.Philips Displays Holding B.V., požádal o ochranu před věřiteli. [...] Naděje na obnovu výroby přímo Philipsem je však malá, o klasické obrazovky již není zájem.

(HN, 30. 1. 2006)

Pro konstrukci tématu bankrotu je typické implicitně či explicitně vyjadřované přesvědčení, že celá situace byla již nějakou dobu – či dokonce od samotného příchodu Philipsu do Hranic – zjevná:

Krach evropského holdingu – už odříznutého od financí – byl teprve na konci dlouhodobějšího procesu a nemusel být pro nikoho bleskem z čistého nebe. Ani v Česku, pokud by se správně vyhodnocovaly informace.

(Euro, 6. 2. 2006)

Další typickou komponentou diskurzu je v této době kritika investičních pobídek, vyjednaných vládních záruk i vlády jako takové. Vidíme, jinými slovy, že v souvislosti s bankrotem holdingu, jemuž předcházela zrod velmi kritického diskurzu spojeného s aktivitami EPS, vede tato kritika k radikálnímu obratu celého diskurzu konstruujiícího obraz LG.Philips – diskurz si nadále zachovává celou řadu původních témat a figur (setkáme se znovu i s figurou *investora chudých*), ale velmi rychle obrací jejich pozitivní/negativní hodnocení. Inspirace, kterou přinesl diskurz EPS, je v tomto obratu zřetelná, i když se do obecnějšího diskurzu kauzy promítá jen částečně.

Na další citaci je – kromě toho, že ilustruje kritický postoj k pobídkám – poměrně zásadní, že prezentuje nizozemský Philips jako oběť korejské LG Electronics.

Ministerstvo průmyslu však bylo evidentně zaskočeno a přišlo s nepromyšleným plánem státní pomoci pro hranický závod, jež se od počátku jevila vzhledem k různým okolnostem (pravidla Evropské unie, bankrot evropského holdingu) jako nereálná. Chce to dobré smlouvy. [...] Podmínkou každého úspěšného partnerství ovšem je, že si partneři v Česku či jinde nenechají vnutit nevýhodné podmínky. Objevují se názory, že něco podobného se stalo i nizozemskému Philipsu, když spojoval síly s LG Electronics.

(Euro, 6. 2. 2006)

Týdeník Euro v této souvislosti prezentuje velmi zajímavou (eurocentrickou) transformaci diskurzu – týdeník zjevně a zásadně proměňuje označování hranické společnosti v závislosti na situaci. V období příchodu Philipsu (a v „neproblematických časech“) Euro společnost s důrazem na její kredibilitu označuje jako „prestižní nizozemskou firmu Philips“, respektive později jako „nizozemsko-korejského největšího výrobce

televizí“. Nyní ovšem, v období krachu holdingu, Euro mluví o „velkém korejském hráči“:

Mateřské firmy přestaly svou dceru finančně podporovat už loni. Jiho-korejská LG Electronics v říjnu oznámila, že téměř končí s prodejem klasických televizních displejů na evropském trhu a sází na budoucnost plochých a tenkých obrazovek, ovšem včetně vakuových. Další finanční injekce pro dceru byly zaraženy. [...] Nabízí se přirozeně otázka, zda by po zkušenostech s velkou korejskou firmou LG Electronics a jejím dceřiným podnikem mělo Česko podporovat případnou investici dalšího gigantu z jižní části Korejského poloostrova, tedy automobilky Hyundai. Skutečností je, že velcí korejští hráči rázně dobývají globální trh v automobilovém i elektronickém průmyslu, nestydí si říci o větší sousto a využívají různých nástrojů, které mají k dispozici.

(Euro, 6. 2. 2006)

6.2.2. TÉMATA: CRT vs. LCD

Námět pochyb o budoucím odbytu televizních CRT obrazovek se objevuje již v roce 2000, nicméně mu v této době, podobně jako spřízněnému námětu vztahu Philipsu a rožnovské Tesly, nebyla věnována výraznější pozornost – diskurzivně konstruovaná důvěryhodnost Philipsu i modalita výroků tento námět zatlačily do pozadí, umlčely jej, nedovolily mu přerodit se v autonomní téma.

Philips je největším světovým dodavatelem televizorů a počítačových monitorů i displejů Active Matrix. „V souvislosti s nástupem plochých LCD obrazovek a plazmové technologie by se mohlo zdát, že vakuové obrazovky, jaké budeme vyrábět v Hranicích, mají omezenou perspektivu. Očekáváme však, že například evropský trh dvaatřicetipalcových obrazovek Jumbo poroste v nejbližších třech letech zhruba o třicet procent ročně,“ upozornil Kleisterlee.

(HN, 30. 3. 2000)

O šest let později se námětu prostor dostává, a to dokonce ve dvou vzájemně protikladných tématech, chápajících se vztahu bankrotu a stárnoucí CRT technologie poněkud odlišným, i když vzájemně se nevylučujícím způsobem.

(1) Podle prvního z těchto témat bylo již od samotného počátku příběhu Philipsu zřejmé, že LCD technologie ovládnou trh a že CRT obrazovky jsou zastaralé. Autor následující ilustrace (kterým je neoliberalní ekonom) rozvíjí právě tento typ argumentace (kterou rámuje kritikou vlády) a nástup LCD technologií dává do zřetelné souvislosti s bankrotem LG.Philips Displays.

Již v roce 2000 bylo známo, že skleněné televizní obrazovky mají před sebou perspektivu jen několika let. Těch několik let již zřejmě uplynulo. Potíže firmy LG Philips Display i jiných výrobců klasických obrazovek, například Sony, jsou důkazem. [...] Proč investiční pobídky neplní svůj účel? Proč počet nezaměstnaných neklesá? Proč zahraniční investice mají často charakter přesunu výběhových technologií

do teritoria s nízkými mzdami? Je to možná proto, že osoby zastupující stát neuvažují v základních ekonomických pojmech.

(HN, 1. 2. 2006)

Přesvědčení, že příčinou krachu holdingu je nezáměr o CRT obrazovky, je ostatně charakteristické pro většinu textů.

Česká továrna LG.Philips Displays byla odstřižena od své mateřské firmy, protože vyrábí zastaralé televizní obrazovky, jejichž konec se rychle blíží. Vyspělý svět se dívá stále více na plazmové či LCD obrazovky. "Bohužel trend je dost razantní, razantnější, než jsme očekávali," přiznává mluvčí hranické továrny Zuzana Fojtíková.

(HN, 31. 1. 2006)

(2) Druhé z témat, jež je slaběji zastoupeno než téma předchozí, bankrot holdingu re-konstruuje tím, že jej propojuje s tématem nerovných podmínek a nerovné soutěže (a s tématem Tesly). V případě tohoto tématu nejsme svědky postupného zániku staré technologie, jež je odsouzena opustit výrobu, ale čelíme situaci, jež je vyvolána strategickou hrou nadnárodních koncernů, které v rámci globální ekonomické hry využívají místních investičních pobídek, ale ve skutečnosti sledují zcela jiné záměry, než se v pobízejících zemích skutečně usadit. Zásadní v souvislosti s tímto tématem zjevně je, že klíčovým aktérem a mluvčím je společnost Tesla, jež je s nadnárodními koncerny v konkurenčním vztahu a jež podporou tohoto tématu nutně sleduje posílení vlastní pozice.

Výkonný šéf Tesly Michal Mika přirovnává dnešní diskuse o klasických obrazovkách k těm, které se dlouhodobě vedou o benzinových motorech. V minulosti se mnohokrát objevoval názor, že tyto motory definitivně končí, přesto vznikaly dokonalejší verze a konec benzinové éry se stále oddaloval. Podobné to údajně může být i u vakuových displejů. Ačkoliv to tak na první pohled nevypadá, současná strategie firmy LG Electronics není s jeho slovy v rozporu. Společnost LG. Philips Displays sice nechala zbankrotovat většinu svých závodů v Evropě, ale hodlá nadále pokračovat ve výrobě v Polsku, Brazílii, Číně, Indonésii a Jižní Koreji. [...] Mika se domnívá, že cílem velkých společností je uvolnit místo na evropském trhu pro dovozy z Asie. Tvrdí, že názory o zániku trhu vakuových obrazovek rozšiřují zejména „globální“ firmy (především LG. Philips a Samsung), které všude po Evropě získaly národní investiční pobídky a dnes potřebují mít argumentaci, proč je buď neplní, nebo těsně po uplynutí závazku stěhují výrobu mimo Evropu.

(Euro, 6. 2. 2006)

6.2.3. KONFLIKT: Zachráníme pro zaměstnance továrnu v Hranicích?

LG.Philips Displays je od ledna roku 2006 v konkurzu – a ukazuje se, že již v říjnu roku 2005 (jak na začátku roku následujícího informují média) zastavil svůj majetek pobočce JP Morgan Chase. Výrobní linky v Hranicích stojí, poněvadž závod nemá aktiva na nákup výrobního materiálu. Česká vláda v této situaci dospívá k rozhodnutí, že se hranickou

továrnu pokusí zachránit a udržet tak pracovní místa, jež byla po příchodu Philipsu vytvořena. Kabinet proto formuluje záchranný plán, jehož jádrem je půjčka od České exportní banky a/nebo vložení fabriky do rukou státního podniku Osinek. Vláda pro tuto akci specifikuje dvě základní podmínky, kterými jsou: (1) vyjmutí hranického závodu z holdingu LG.Philips Displays a (2) zajištění odbytu (smluv) přinejmenším na rok či dva dopředu. Záchranná dotace továrně nebo převzetí továrny ovšem vyžaduje svolení EU a současně se proti plánovaným vládním krokům zvedá vlna kritických hlasů. Situace je navíc zneprůhledněna stranickými spory.

Týden v této souvislosti nabízí velmi ironický obraz situace v Hranicích, když situaci rámuje jako okázale tragickou:

Ocelové konstrukce hal na pozemcích o rozloze osmačtyřiceti fotbalových hřišť rezivějí. Vítr lomcuje plechy na střeších, asfaltové parkoviště u brány pomalu trhá plevel. „Vyloučit nelze ani nejhorší scénář,“ obává se starosta Hranic na Moravě Vladimír Juračka.

(Týden, 6. 2. 2006)

Vedle ironie, s níž média události komentují, je téma navíc charakterizováno svou politizací – ta je díky vládní snaze o intervenci v Hranicích stejně výrazná a všeprostopující, jako na samotném začátku příběhu Philipsu. Tentokrát jsou ovšem média (s výjimkou Práva) kritičtější než před šesti lety.

Týdeník Euro tak například kritizuje zbytečnou ukvapenost ministra průmyslu a obchodu Urbana a zmiňuje, že ministrovou motivací je, že právě rychlost akce bude tím, co si voliči budou pamatovat spíše než její výsledek.

Podtitulek: LG. PHILIPS DISPLAYS: Nabídkou státní pomoci vláda ukázala své slabiny

[N]a scénu vstupují kritici vládní politiky, které ministr průmyslu a obchodu Milan Urban označuje za „supy, kteří pouze dokážou kroužit kolem nějaké fabriky“. Ano, tady už jde o politiku. Investice LG. Philips v Hranicích bývala chloubou vládní sociální demokracie a někteří politici se nadýmali jejím peřím více, než bylo zdrávo. Ve chvíli, kdy evropský holding společnosti LG. Philips Displays požádal v Nizozemsku o ochranu před věřiteli, musel ministr Urban minimalizovat politické škody. [...] Dobrá vláda se nepozná dle toho, že hned přistrčí další pytlík s dukáty.

(Euro, 6. 2. 2006)

Hospodářské noviny na druhou stranu píšou o „záchráně“ pracovních míst a vládní aktivity nerámují ani zdaleka tak negativně (fatalismus ohledně situace, již vláda národního státu nemá a nemůže mít pod kontrolou, zde podtrhuje sloveso „doufá“):

Stát se snaží zachránit třináct set pracovních míst v hranické továrně na obrazovky. Věří, že [...] se jí podaří vyjmout hranický podnik z konkursní podstaty. [...] Ministerstvo ale doufá, že Philips jako akcionář krachující firmy dokáže banky ovlivnit víc než samotný český stát.

(HN, 7. 2. 2006)

Je příznačné, že i v tomto momentě si Právo – nehledě na proměnu diskurzu v ostatních médiích a nehledě na nová námětová fakta, jež diskurz sytí – udržuje svůj optimistický přístup a dokonale tak zvýrazňuje postupný rozštěp a obrat diskurzu, v němž se optimistický hlas stává marginální. V textu *V Hranicích se o propouštění už nemluví* (Právo, 31. 1. 2006) například konstatuje, že i v případě ukončení provozu továrny je celý podnik pro Českou republiku rentabilní. A nadále brání vládu, když kritické hlasy označuje za útok proti vládní straně:

Debata o problémech okolo továrny LG. Philips v Hranicích se v Česku, žel, redukuje na útoky na ČSSD, že kudy chodí, tudy slibuje a neplní (více pracovních míst prostřednictvím zahraničních investic), na kritiku poskytování investičních podmínek vůbec (podpora na úkor malých českých firem). Stranou nezůstává ani obviňování, že ČSSD chce trvale znárodňovat.

(Právo, 30. 1. 2006)

Během následujícího měsíce se nicméně ukazuje, že částečně kritizované a částečně vítané plány kabinetu na záchranu hranické továrny nejsou realizovatelné – hranická firma totiž nebude vyjmuta z konkurzní podstaty a nemůže tedy dostat pomoc státu. Situace v Hranicích se ovšem do určité míry „stabilizovala“ a „stroje se rozjely“ – informace tohoto druhu jsou také posledními zprávami z první poloviny roku 2006, které jsou zahrnuty do této analýzy. Mediální hladina nad hranickou továrnou se zavřela. Poslední mediální promluvy dobře vystihují konečnou (politickou) rozpolcenost diskurzu: Hospodářské noviny v těchto posledních textech věnovaných továrně v Hranicích konstatují, že podnik je stabilizován a „zatím“ pomoc státu nepotřebuje; Právo pak stabilizaci výroby spojuje s vládními kroky.

Situace továrny nizozemsko–korejské společnosti LG.Philips Displays [...] se podle ministra průmyslu a obchodu Milana Urbana stabilizovala a firma zatím nepotřebuje finanční pomoc státu.

(HN, 20. 2. 2006)

V úterý továrna provoz částečně obnovila poté, co jí česká vláda přislíbila pomoc.

(Právo, 2. 2. 2006)

7. Shrnutí

V naší analýze jsme sledovali mediální pokrytí takřka šesti let aktivit společnosti Philips (respektive holdingu LG.Philips Displays) v České republice, a to počínaje rokem 2000, kdy tehdejší premiér Miloš Zeman prozradil, že Philips vyjednává s českou vládou o možnostech investice, a rokem 2006 konče, kdy holding LG.Philips Displays Českou republiku po svém bankrotu opouští.

Zájem médií o kauzu byl motivován výší investice (v tomto případě se setkáváme s druhou nevyšší zahraniční investicí své doby), jež byla zdrojem poměrně silných očekávání ohledně vlivu investora na domácí ekonomickou situaci, a současně i prostým faktem, že historie továrny v Hranicích byla od samotného svého začátku provázena více či méně zásadními problémy (díky čemuž se náměty a témata, disponující konfliktním nábojem, snadněji prosazovaly v mediální agendě – i zpravodajské i publicistické).

7.1. Události a témata v datech

Jedním z cílů diskurzní analýzy je co nejuplněnější porozumění diskurzu v kontextu jeho vzniku a nalezení jeho pravidel(ností), což chápeme jako poměrně zásadní důvod pro to, že jsme analyzovali příběh hranické továrny od samotného jeho počátku v roce 2000. Předtím, než přistoupíme ke shrnutí analýzy, ovšem – v zájmu zpřehlednění výkladu – průběh událostí i diskurzu shrnujeme v tabulce 2, v níž témata tvořící tematickou strukturu diskurzivní formace umísťujeme do časové osy a stavíme je vedle „reálných“ událostí.¹⁸

Jak tento přehled naznačuje, hlavní diskurz kauzy byl v námi sledovaných periodicích rozvíjen v několika časově diskrétních blocích, přičemž zjevně nezahrnul všechno dění, jež bylo s případem Philips/LG.Philips spojeno. Tím mimo jiné ukazujeme, že práce diskurzu s tématy je selektivní – přičemž výběr akcentovaných témat, mezi nimiž v poslední dominují témata konfliktní, personalizovaná a buďto vyhoceně pozitivní (v počátcích diskurzu), nebo negativní, nepřekvapivě respektuje hodnoty, jež bývají charakterizovány jako hodnoty mediálního zpravodajství. (srv. McCombs – Shaw 1977, McGregor 2002, Vladyka 2002) To je podtrženo „odmlčením se“ diskurzu v době po 11. září – v onen den dochází sice ke slavnostnímu otevření hranické továrny (a to za účasti premiéra Miloše Zemana), leč v dané chvíli je námět nutně přehlušen událostmi ve Spojených státech.

Zajímavé z našeho pohledu je, že některá z témat procházejí celým příběhem (kdy se například objevují napřed v podobě jednoduchého, izolovaného námětu, později jsou rozvinuta v samostatné téma či dokonce autonomní diskurz), výskyt většiny z nich je ovšem omezen na určité časové období. Zde se dle našeho názoru otevírá prostor pro další rozpracování jednak typologie témat a jednak postupné sedimentace některých témat v dílčí náměty sytící témata pozdější.

tabulka 2: Události v datech a časové rozložení témat diskurzu

Události	Témata/náměty
Únor 2000: premiér Miloš Zeman oznamuje záměr firmy Philips postavit továrnu s 3200 pracovními místy, vyrábějící elektronické komponenty s vysokou přidanou hodnotou.	3.2.1. KONFLIKT: Premiér Miloš Zeman odhalil identitu Philipsu před podepsáním smlouvy, a to v rozporu se strategií anonymity prosazovanou CzechInvestem.
Únor 2000: ČR schválila zákon o investičních pobídkách zvýhodňující velké investory.	3.2.2. TÉMA: Nová (a úspěšná) státní politika investičních pobídek. 3.2.3. TÉMA: Investiční soupeření mezi středoevropskými zeměmi, zvláště pak Českou republikou, Polskem, Slovenskem a Maďarskem.
Březen 2000: Philips postaví továrnu na TV obrazovky v Hranicích, které dostaly přednost před Koprivnicí a dalšími 65ti lokalitami. Podle Ministerstva průmyslu a obchodu má druhá největší továrna na klasické obrazovky (8 mil. ročně) přinést 3250 pracovních míst a firma Philips má proinvestovat 600 milionů EUR.	4.2.1. TÉMA: Nadšení, euforie a velká očekávání. 4.2.2. TÉMA: Zahraniční know-how, výzkum a vývoj, česká ekonomika a česká podnikatelská kultura. 5.2.3. TÉMA: Konkurence s rožnovskou Teslou Zde zatím nekonfliktní – nezahrnuje námět nekalé konkurence. 6.2.2. NÁMĚT: CRT vs. LCD.

18 Tj. vedle souhrnu událostí, jenž respektuje nikoli řád analyzovaného diskurzu a jeho tematické priority, ale vynáší všechny události, které považujeme pro čtenářovu orientaci v kauze za relevantní.

<p>Červen 2000: Vládní agentura CzechInvest dostala cenu za nejlepší evropskou agenturu pro podporu zahraničních investic. Česká vláda podepsala s firmou Philips Memorandum o porozumění a výstavbě Technologického centra pro výrobu barevných obrazovek (Philips Picture Tube Technology Center) v Hranicích a investici ve výši 200 milionů EUR.</p>	
<p>Září 2000: Philips zahájil výstavbu továrny. Hlavním dodavatelem stavby je domácí firma IPS Třinec a na stavbě se ze 70 % podílejí tuzemští dodavatelé.</p>	
<p>Říjen 2000: Na veřejnost proniknou spory ohledně výkupu pozemků Markéty Regecové, která nesouhlasí s navrhovanou výkupní cenou města Hranice 100 Kč za metr čtvereční. V příštích měsících se spor mezi městem/státem na jedné straně a právníky M. Regecové vyhróti.</p>	<p>4.2.3. KONFLIKT/ AUTONOMNÍ DISKURZ: Markéta Regecová odmítá prodat svůj pozemek za navrženou cenu – spor města a státu s kadeřnicí.</p> <p>4.2.4. TÉMA: Veřejný zájem vs. vyvlastňování soukromého majetku.</p>
<p>Únor 2001: Markétu Regecovou navštěvuje náměstek policejního prezidenta Václav Jakubík a pokouší se jí přesvědčit k prodeji.</p>	
<p>Duben 2001: Premiér Miloš Zeman přeje České republice „vice Philipsů a méně Regecových“.</p>	
<p>Březen 2001: Vláda navrhla novelu zákona o vyvlastnění pozemků ve veřejném zájmu, za který by se nově považovaly i průmyslové zóny jako hranický Philips.</p>	
<p>Červenec 2001: Philips se dohodl s Regecovou na výkupu pozemků i přes odpor města Hranice. Oficiální částka je 5 milionů korun, neoficiální kolem 25 milionů Kč.</p>	
<p>Červenec 2001: Philips vykazuje za druhé čtvrtletí roku ztrátu přes 770 milionů eur oproti 3,6 mld. zisku v předchozím roce, příčina: pokles poptávky po mobilních telefonech, polovodičích a televizorech.</p>	
<p>Červenec 2001: Philips Display Components vytvořil s jihokorejskou firmou LG. Electronics společný holding LG.Philips Displays s vlastnickým podílem 50:50. Spojená firma ovládá čtvrtinu světového trhu s barevnými obrazovkami.</p>	<p>4.2.5. NÁMĚT: Fúze LG Electronics a Philips.</p>
<p>Červenec 2001: Na stavbě továrny v Hranicích dochází ke krádežím stavebních stroj a materiálu.</p>	
<p>Srpen 2001: Domácí firma na výrobu barevných televizorů Tesla Ecimex z Rožnova pod Radhoštěm upozorňuje, že Philips bude v Hranicích vyrábět konkurenční výrobky, které ji budou ekonomicky poškozovat.</p>	
<p>Září 2001: Policie vypátrala muže, který telefonicky vyhrožoval odpálením čtyř výbušnin v areálu postavené továrny.</p>	

<p>11. září 2001 (sic): Továrna LG.Philips Displays je slavnostně otevřena. Ředitel české pobočky Philipsu Jon Richards zároveň uvedl, že Philips nikdy nemluvil o investici ve výši 600 milionů eur. O její výši podle něj rozhodne vývoj poptávky.</p>	
<p>Prosinec 2001: Podle starosty města Hranice začíná druhá etapa stavby továrny Philips, ve dvou nových továrnách budou tři montážní linky. Třetí etapa má pak být dokončena v roce 2007 a celková kapacita výroby 8 milionů obrazovek ročně.</p>	
<p>Duben 2002: Místo Holanďana Jona Richterse se vedení továrny ujal Korejec Jeong Il Son. Týdeník Euro upozorňuje na možné spory mezi nizozemským a korejským managementem.</p>	
<p>Září 2002: Továrna v Hranicích vyrobila za rok provozu 2,5 mil. obrazovek a zaměstnala 1270 lidí.</p>	
<p>Září 2002: Nejvyšší kontrolní úřad zjistil drobná pochybení při financování investičních pobídek ze strany města Hranice.</p>	
<p>Březen 2003: Philips skladuje tisíce vadných obrazovek pod širým nebem, což se nelíbí místním.</p>	<p>5.2.1. KONFLIKT: Skladování vadných obrazovek venku.</p>
<p>Duben 2003: Továrna pozastavuje na dva týdny jednu ze tří výrobních linek kvůli malému odbytu.</p>	<p>5.2.2. TÉMA: Omezení výroby v polovině roku 2003 a další pochyby.</p>
<p>Květen 2003: Továrna na pár týdnů přerušuje výrobu na všech linkách, média začínají pochybovat o celkové výši investic a výhodnosti investičních pobídek.</p>	<p>5.2.3. KONFLIKT: Konkurence s rožnovskou Teslou.</p>
<p>Září 2003: Podle odborníků z Ekologického právního servisu nemá podnik v Hranicích vypracovaný program prevence závažné havárie a chybí mu i pojištění odpovědnosti za škody způsobené nehodou, takže vyrábí nelegálně. EPS podal trestní oznámení.</p>	<p>5.2.4. KONFLIKT/AUTONOMNÍ DISKURZ: Nezákonný provoz – absence programu prevence závažných havárií a neplatná kolaudace (všechna obvinění EPSu se nakonec potvrdila).</p>
<p>Únor 2004: Továrna získala potřebné dokumenty a může začít s kolaudací.</p>	
<p>Březen 2004: Továrna byla zkolaudována a ukončila zkušební provoz.</p>	
<p>Červen 2004: EPS žaluje Krajský úřad v Olomouci a úředníky Ministerstva životního prostředí, že vydali továrně v Hranicích tzv. integrované povolení, které bylo potřebné k březnové kolaudaci továrny. Podle EPS úřady posoudily jen 3 % technického provozu a kolaudace je tudíž neplatná.</p>	
<p>Leden 2005: V médiích se objevují pochybnosti, zda vykázané investice LG.Philips Displays opravdu realizoval v ČR, nebo po vzoru mnoha jiných firem z EU nepodváděl.</p>	
<p>Duben 2005: Městský soud v Praze uznal námitky EPS ke kolaudaci a potvrdil, že továrna dosud vyrábí nelegálně.</p>	

<p>Květen 2005: LG.Philips Displays zakládá v Hranicích Technologicko-vývojové centrum, vedle Gumi a Eindhovenu třetí svého druhu na světě. Do konce roku 2007 by měl LG.Philips Displays zaměstnat 1800 pracovníků, jinak bude muset státu vrátit část investičních pobídek.</p>		
<p>Červen 2005: Ministerstvo životního prostředí zrušilo továrně v Hranicích integrované povolení poté, co našlo další pochybení úřadů.</p>		
<p>Září 2005: Z porušování zákona při povolování kolaudace továrny jsou obviněni čtyři úředníci.</p>		
<p>1. Listopad 2005: Hospodářské noviny v krátké zprávě oznamují, že LG.Philips Displays končí výrobu klasických obrazovek v Evropě.</p>		
<p>Leden 2006: Holding LG.Philips Displays oznamuje bankrot, česká vláda se snaží zajistit výrobu továrny půjčkami nebo zajištěním strategického partnera. Továrna zatím vyrábí, o osudu rozhodne správce konkurzní podstaty.</p>	<p>6.2.1. KONFLIKT: Krach.</p> <p>6.2.2. TÉMATA: CRT vs. LCD.</p>	<p>Návrat starých témat:</p>
<p>Březen 2006: Konkurenční výrobce klasických TV obrazovek TCT Ecimex z Rožnova pod Radhoštěm podává návrh na vyhlášení konkurzu. S podobnou státní podporou, jaká se dostala LG. Philips, by podle manažerů mohla ještě několik let čelit asijské konkurenci a zaměstnávat více než 1000 pracovníků.</p>	<p>6.2.3. KONFLIKT: Zachráníme pro zaměstnance továrnu v Hranicích?</p>	<p>4.2.3. KONFLIKT: Markéta Regecová odmítá prodat svůj pozemek za navrženou cenu – spor města a státu s kadeřnicí.</p> <p>5.2.3. KONFLIKT: Konkurence s rožnovskou Teslou.</p>

7.2. Tematická struktury diskurzu/ů

Výklad vývoje diskurzů jsme – abychom stať zpřehlednili a abychom podtrhli proměny diskurzu v čase – rozdělili do čtyř období. Příběh hranické továrny během této doby, ve vši stručnosti, přechází od naprostého nadšení z investorova příchodu a pranýřování těch, kdo se staví projektu do cesty, k postupnému střízlivění a problematizování investorových aktivit, jež je v době investorova bankrotu pointováno ostrým kritikem.

Na následujících řádcích vývoj diskurzů shrneme, a to se snahou zdůraznit přelomové linie.

Shrnutí doplňujeme o přehledové tabulky, obsahující také klíčové náměty jednotlivých témat.

Úvod kauzy (počátek roku 2000) vytváří předmostí pro záhy převládající nekritický optimismus. Pohled na kauzu se v tomto okamžiku odvíjel jednak od nacionálně podbarveného argumentu, že příchod velkého investora, firmy Philips, je podle diskurzu motivovaný jednak přijetím unikátního zákona o investičních pobídkách a současně strukturální vyspělostí České republiky. Philips tak je, jinými slovy, důkazem právní a „naší“ ekonomické rozvinutosti (Česká republika tak je označována jako úspěšnější než sousední postkomunistické země). Tento moment je v diskurzu velmi důležitý – **kauzální propojení vládních aktivit, příchodu úspěšně získaného investora a „naší“ budoucí prosperity je**

jednak jedním z předpokladů diskurzivní nedotknutelnosti investora (jež prostupuje celé následující období) a současně jedním z výrazných zdrojů politizace diskurzu.

tabulka 3: Témata a náměty 1

Název tématu	Klíčové náměty tématu
3.2.1. KONFLIKT: Premiér Miloš Zeman odhalil identitu Philipsu před podepsáním smlouvy, a to v rozporu se strategií anonymity prosazovanou CzechInvestem.	<ul style="list-style-type: none"> - Miloš Zeman - vláda vyjednává se společností Philips - prozrazení utajené informace o investorovi - investoři jsou „šokováni“
3.2.2. TÉMA: Nová (a úspěšná) státní politika investičních pobídek.	<ul style="list-style-type: none"> - Senát schvaluje zákon o investičních pobídkách - Philips se rozhoduje mezi ČR, Maďarskem a Polskem; rozhodne se pro ČR - Philips plánuje investici ve výši 0,5 miliardy dolarů - v továrně vznikne přes 3000 nových pracovních míst, další místa
3.2.3. TÉMA: Investiční soupeření mezi středoevropskými zeměmi, zvláště pak Českou republikou, Polskem, Slovenskem a Maďarskem.	<ul style="list-style-type: none"> - Philips se rozhoduje mezi ČR, Maďarskem a Polskem; rozhodne se pro ČR - ČR o zájem investorů soupeří s ostatními postkomunistickými zeměmi - komplexní kritéria rozhodování investora - strukturální a infrastrukturní připravenost ČR

Ve druhé fázi kauzy (v letech 2000–2001) je pak námi analyzovaný diskurz charakterizován především oním zmíněným zřetelným, nekritickým optimismem, diskurzivní nedotknutelností investora jako ústředního aktéra diskurzu a umlčením či dehonestací jeho odpůrců.

Zdrojem optimismu byl, jak už bylo řečeno, argument, že významná zahraniční investice bude mít blahodárny vliv na českou ekonomiku, kteréžto opakované tvrzení bylo jedním z ústředních stavebních kamenů očekávání věcí budoucích. Mezi výhodami, s nimiž v úvodním období optimistický diskurz v rámci jednotlivých témat operoval a které zdůrazňoval, byly především vyřešení problému s nezaměstnaností, výše investice a vylepšení obrazu české ekonomiky v zahraničí. Potenciální přínos investice (a současně tedy investičních pobídek, stát společnosti Philips nabídl) byl médií zřetelně přeceňován, leč našel v diskurzu jednoznačné uplatnění – **řadu textů tohoto období uzavírá opakující se diskurzivní motiv investora chudých, založený na opakování „pozitivních fakt“ a „slovy čísel“ legitimizující nedotknutelnost investora.** Využíváním této figury – pro niž bylo charakteristické opakování příslibeného počtu nových pracovních míst a nerealistické výše investice – pak texty, které nebyly vzhledem k investovány pozitivní, vyvažovaly a rozměňovaly potenciální kritiku, jež se v souvislosti s kauzou objevovala.

Pozice investora je dále posilována tématem zahraničního know-how – s investorem přichází pozitivně konotovaný „západní styl“, jenž je stavěn jako žádoucí (médiu operují s dichotomií vyspělého západu, ztělesněného firmou Philips, a nevyspělého východu, „námi“). Do diskurzu zde poprvé výrazněji vstupují **expertní mluvčí,** ekonomové, kteří poměrně abstraktní argument o západním know-how opírají o svou expertní autoritu.

Poměrně komplexně budovaná **nedotknutelnost Philipsu jakožto ústředního aktéra se v rovině kontroly diskurzu projevuje utišováním či vytlačováním námětů, témat či mluvčích,** jež jeho pozici zpochybňují. Nevýrazněji se tato strategie projevuje v rámci tématu, jenž se díky své vnitřní strukturovanosti záhy proměňuje v **autonomní diskurz** – tímto tématem byl konflikt města Hranice a státu s Markétou Regecovou, která odmítla odprodat pozemky, na nichž měla být investorova továrna vystavěna. **Regecová je diskurzem zřetelně**

denunciována a současně jí je poskytnut jen minimální prostor pro vlastní výpovědi – **stává se tak negativem diskurzivně vytvářeného společného zájmu, kterým je prosperita zaručená úspěšným investorem.** Společný zájem ovšem není tak jednohlasný, jak by se mohlo zdát – důkazem toho je postojová nekonzistence v tematizování veřejného zájmu, který někteří mluvčí odmítají ztotožnit se zájmem zahraničních investorů a industriálních zón.

Dalším příkladem vytlačování nevhodných promluv je minimalizace námětu přímé konkurence společnosti Philips/LG.Philips Displays s domácí společností TCT (Tesla).

Způsob reprezentace, který je typický pro toto období a **jenž využívá figuru investora chudých a strategie umlčování**, nebyl zcela opuštěn ani později, když se v souvislosti s rodícími se problémy začala v rámci diskurzu objevovat první kriticky laděná témata.

tabulka 4: Témata a náměty 2

Název tématu	Klíčové náměty tématu	
4.2.1. TÉMA: Nadšení, euforie a velká očekávání.	<ul style="list-style-type: none"> - strach z nezaměstnanosti - Philips vytvoří 3250 nových pracovních míst přímo a 6000 nepřímo - Philips proinvestuje v prvním roce 101 a později 626 milionů korun - investor řešením problému s nezaměstnaností a tíživé ekon. situace - Hraniční investora vítají - prestižní nizozemská/západní firma - kvalitní česká pracovní síla - úřednický šiml 	
4.2.2. TÉMA: Zahraniční know-how, výzkum a vývoj, česká ekonomika a česká podnikatelská kultura.	<ul style="list-style-type: none"> - Philips slibuje založit výzkumné centrum - Philips přináší západní know-how - příchod firmy Philips přínosem domácí podnikatelské kultuře - ekonomové (experti): Philips pomůže překonat „naši“ zaostalost - přibližování „nás“ Evropské unii - východní x západní kultura - Philips je v Čechách okrádán - Philipsu je hroženo explozí 	
4.2.3. KONFLIKT/AUTONOMNÍ DISKURZ: Markéta Regecová odmítá prodat svůj pozemek za navrženou cenu – spor města a státu s kadeřnicí.	<ul style="list-style-type: none"> - město x Markéta Regecová - město vykupuje pozemky, na nichž má stát továrna - všichni pozemky prodávají - jediný, kdo odmítá za navrženou cenu pozemek prodat, je Markéta Regecová 	
	Témata diskurzu	Náměty
	1. Regecová je hrabivá a nedůvěryhodná osoba	<ul style="list-style-type: none"> - město nabízí za pozemek 100–150 Kč za metr čtvereční - Regecová jako jediná odmítá městem navrženou cenu - Regecová chce za pozemek víc než ostatní - Regecová má tři advokáty - Regecová porušuje dohodu
	2. vyjednávání o ceně aneb město a stát tlačí na Regecovou	<ul style="list-style-type: none"> - město tlačí na Regecovou - Regecovou navštěvuje vysoký policejní důstojník - Regecovou sleduje BIS - premiér „nám všem“ přeje „méně Regecových“
	3. konečná cena a spekulace ohledně skutečné dohody	<ul style="list-style-type: none"> - oficiální cena: 5,2 mil. Kč - spekulace hovoří až o 20 mil. - rozdíl v ceně údajně platí Philips

<p>4.2.4. TÉMA: Veřejný zájem vs. vyvlastňování soukromého majetku.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - případ Regecové a hranické továrny - veřejný zájem - vyvlastňování soukromého majetku - případná změna zákona - případné rozšíření pojetí veřejného zájmu - průmyslové zóny
	<p>4.2.5. NÁMĚT: Fúze LG Electronics a Philips a vznik holdingu LG.Philips Displays.</p>

Ve třetí fázi kauzy (2002–2005) se postupně objevují **první výrazněji kriticky laděná témata**. Ta jsou zpočátku spojena pouze s marginálními problémy hranické továrny a jejích vlastníků, ale už i zde lze v diskurzu zaznamenat jisté příznačné posuny. Téma skladování vadných obrazovek pod širým nebem například znovu ožívuje dichotomii východního a západního – nyní ovšem, a to podtrhuje transformaci diskurzu, s opačným hodnocením, kdy „západní“ investor „u nás“ jedná tak, jak by si „doma nedovolil“.

V roce 2004 jsme svědky zrodu **dalšího nového, tentokrát velmi kritického diskurzu**, který se odvíjel od jednání právnické nevládní organizace Ekologický právní servis. Pro vznik tohoto diskurzu je typické, že právní spory ohledně nelegálnosti provozu hranické továrny, které EPS vede, vyúsťují ve vznik vlastní struktury témat (jež prakticky nenaazuje na tematickou strukturu obecnějšího diskurzu kauzy Philips/LG.Philips Displays). Investor je v rámci tohoto nového diskurzu, **upevňovaného výroky soudů a postupně přijímanou expertní identitou mluvčích EPS** (kteří jsou v počátku pojmenováni jako „ekologičtí aktivisté“, ale postupně se stávají „právníky“, kterýžto status je následně potvrzen výrokem soudu, jenž dává EPS v jeho žalobách proti investorovi zapravdu), zobrazován jako **subjekt pragmaticky porušující zákon a sledující nikoli linii legitimního jednání, ale pouze svůj vlastní profit**.

Kritičnost nového autonomního diskurzu a neochota konstruovat pozici investora jako nedotknutelnou se zpětně promítá i do hlavního diskurzu kauzy.

tabulka 5: Témata a náměty 3

Název tématu	Klíčové náměty tématu
<p>5.2.1. KONFLIKT: Skladování vadných obrazovek venku.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - továrna skladuje vadné obrazovky pod širým nebem - ekologické nebezpečí - východ x západ
<p>5.2.2. TÉMA: Omezení výroby v polovině roku 2003 a další pochyby.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - továrna LG.Philips Displays má problém s odbytem - továrna LG.Philips Displays dočasně omezuje výrobu - Českou republiku opouštějí jiní investoři, např. Thrall Vagónka Studénka - plánovaná investice 600 mil. Kč byla nepotvrzenou spekulací
<p>5.2.3. KONFLIKT: Konkurence s rožnovskou Teslou.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - krize odbytu - stagnace trhu s CRT televizemi - Tesla TCT - vztah Tesly a Philipsu/LG.Philips Displays - konkurence - nekalá konkurence

5.2.4. KONFLIKT/AUTONOMNÍ DISKURZ: Nezákonný provoz – absence programu prevence závažných havárií a neplatná kolaudace (všechna obvinění EPSu se nakonec potvrdila).	<ul style="list-style-type: none"> - aktivisté z EPS - EPS upozorňuje na nelegálnost provozu továrny - nizozemsko–korejská firma - nedodržování zákonů - investor chudých - experti z právnických fakult 	
	Témata diskurzu	Náměty
	1. LG.Philips Displays nedodržují zákony a vyplácí se jim to	<ul style="list-style-type: none"> - právníci z EPS - Pavel Franc z EPS - investiční pobídky - obcházení zákonů
	2. kolaudace továrny probíhá, ale jen v nedostatečném rozsahu	<ul style="list-style-type: none"> - kolaudace - právníci z EPS - nezákonná výroba - zkolaudována jsou jen 3 % provozu - hraničtí úředníci
	3. soud dává EPS za pravdu	<ul style="list-style-type: none"> - hraničtí úředníci rozhodovali v rozporu se zákonem - policie zastavuje stíhání - nezákonná výroba - ekologičtí právníci
	4. soud dává EPS za pravdu	<ul style="list-style-type: none"> - soud ruší povolení vydané továrně - investor i úřady pochybily

Obecný diskurz kauzy se ovšem skutečně zřetelně proměňuje až **v její závěrečné fázi (v roce 2006)**, kdy LG.Philips oznamuje bankrot. Média (s výjimkou Práva, které setrvale hájí původní postoj) v tomto období otevřeně kritizují českou vládu i investora a mají tendenci deklarovat, že si – leckdy od samotného příchodu investora – byla velmi dobře vědoma možného negativního konce investora angažmá v České republice. **Diskurz se tak distancuje od svého původního vyznění** – současně sice ožívuje některá starší témata (vztah LG.Philips Displays a Tesly, CRT vs. LCD, výše původně plánovaných investic), ale v zásadě proměňuje jejich vyznění v neprospěch neúspěšného investora.

Důležitou komponentou diskurzu je v tomto období **racionalizace příčin investora bankrotu** – jako důvody jsou formulovány strategické hry nadnárodních hráčů (čili exogenní a nekontrolovatelná ekonomická rizika), vytlačení zastaralé technologie CRT obrazovek z trhu a již zmíněná neprozíravá politika vládních investičních podpor.

Diskurz je v této finální fázi v neposlední řadě typický i posílením politizace – příčinou toho je, že se vláda snažila převzít kontrolu nad zbankrotovanou továrnou a zachránit vytvořená pracovní místa. Byl-li ovšem příchod investora od počátku prezentován jako úspěch vládní politiky v podstatě jednohlasně, nyní se vládní snaha setkává v diskurzu s rozporuplnou reakcí – diskurz ztrácí jednoznačné pojitko v podobě společného zájmu ohledně prosperity a téma záchrany pracovních míst tak má daleko ke konzistenci témat, jež diskurz utvářela v jeho počátečních fázích.

tabulka 6: Témata a náměty 4

Název tématu	Klíčové náměty tématu
6.2.1. KONFLIKT: Krach.	<ul style="list-style-type: none"> - zastavení výroby v Hranicích - pokles odbytu CRT obrazovek - LCD obrazovky dominují - CRT x LCD - krach holdingu LG.Philips Displays - investor chudých - investiční pobídky - velký korejský hráč - nespolehlivá asijská firma - Evropa x Asie - předvídatelnost situace/krachu
6.2.2. TÉMATA: CRT vs. LCD.	<ul style="list-style-type: none"> - CRT x LCD - stará x nová technologie - nezájem o CRT - nerovná soutěž s Teslou - tuzemští výrobci - strategická hra nadnárodních koncernů
6.2.3. KONFLIKT: Zachráníme pro zaměstnance továrnu v Hranicích?	<ul style="list-style-type: none"> - LG.Philips Displays je v konkurzu - výroba je zastavena - záchrana pracovních míst - vláda vyjednává o převzetí továrny - vládní intervence - částečné obnovení výroby

8. Závěr

Shrneme-li řečené, můžeme konstatovat, že analyzovaná média v případě kauzy Philips/LG.Philips Displays ani zdaleka nenaplnila svou ideální roli nezávislého a veřejnou diskuzi generujícího tisku. Jak je z výše prezentované analýzy zřetelné, pro kauzu je typická **výrazná politizace diskurzu**, jež se nejvýrazněji projevuje v jeho úvodní a závěrečné fázi. **Stranicko-politické ladění diskurzu se objevuje již v souvislosti s reflexí vládní politiky investičních pobídek.** (S ohledem na míru politického oportunistu, který monitorovaná média v tomto ohledu projevovala, můžeme navrhnout tuto škálu: Právo – Hospodářské noviny – Týden – Euro, kdy Právo obhajovalo vládní pozici nejzřetelněji a nejvytrvaleji.) **Příchod Philipsu do České republiky byl prezentován jako výsledek úspěšné vládní politiky**, ostatní důležité faktory byly ovšem podceňovány či opomíjeny. Média navíc nekriticky přebírala vládní agendu, konkrétně například argumentaci o celkové výši plánovaných investic (které měly činit více než 600 mil. euro) a nově vytvořených pracovních míst (těch mělo být podle médií 3250 a přibýt měly tisíce dalších, vytvořených nepřímo). Ačkoli tyto informace, jak se záhy ukázalo, měly spekulativní charakter a neodpovídaly skutečné dohodě mezi vládou a investorem, zůstaly už stabilní součástí námětové agendy diskurzu.

Vládním aktivitám nakloněná **stranicko-politická poloha diskurzu tak v prvních letech vytlačila polohu ekonomicko-analytickou**, kdy analytičtější argumenty jen velmi těžko hledaly místo v rámci jednotlivých témat, jež utvářela strukturu diskurzu. Média se tak v prvních letech prakticky nezabývala riziky, spojenými se zahraničním kapitálem, či možnou budoucností trhu se zastarávajícími klasickými televizními (CRT) obrazovkami – což ve vztahu k ekonomicky zaměřeným médiím (konkrétně Hospodářským novinám a Euru) není zrovna nejlichotivější závěr.

Média současně negativně stereotypně nálepkovala (a tím zbavovala jakékoli kredibility) **aktéry, kteří byli s investorem ve při**: Markéta Regecová byla označena jako „hrozba“, jako osoba, jež se dopustila „podvodu“; právníci EPS byli označováni jako „aktivisté“ či „ekologové“ (což má jednoznačně delegitimizační náboj); realizaci investorových záměrů brzdící státní úředníci vyžadující např. zákonná povolení byli „byrokraty“. Ve spojitosti s krachem holdingu LG.Philips Displays pak média prezentovala Philips i město Hranice jako oběti nelítostného korejského globálního hráče.

Pokrytí kauzy bylo, jinými slovy, v řadě ohledů výrazně jednostranné a předpojaté, preferovaně se otevíralo jistým konkrétním postojům a postoje opozitní umlčovalo či delegitimizovalo, využívalo neověřené informace a postrádalo mimo jiné jakýkoli výraznější vhled do problematiky např. globálních trhů či zahraničních investic. Nejistoty, které příchod zahraničního investora přinesl, měly – protože vycházely nikoli z domácí situace, ale z logiky globálního trhu – charakter rizik nekontrolovatelných ze strany prezentované jako „My“ (tj. ze strany národní komunity i „našich“ elit, čili české vlády a místních úřadů). A patrně právě proto byly až do okamžiku krachu projektu LG.Philips do značné míry vytěsněny. V diskurzu kauzy tak rizika světa tekuté modernity neexistovala (jakkoli existovala jako rizika reálná) – a byla do příběhu vpuštěna až ve chvíli, kdy jejich důsledky nebylo možné jakkoli přejít. Považujeme v tomto ohledu za vhodné vyslovit hypotézu, že podobnou *strategii nutně dočasně symbolické „minimalizace rizik“* lze vystopovat i u dalších podobných kauz charakteristických podobným průběhem a podobnou nekontrolovatelností – například u globální klimatické změny (srv. Vladyka 2007) nebo u posilování islámského radikalismu během devadesátých let.

V neposlední řadě naše závěry naznačují, že média při konstruování agendy mají schopnost nejen určovat, které náměty agendu utvářejí (jak tvrdí např. McCombs a Shaw 1977), ale navíc – protože náměty zjevně řetězí do naratizovaných témat, která v některých případech sytí jasně profilovanými stanovisky – mohou mít tendenci prezentovat, preferovat a podporovat určité konkrétní postoje, které naturalizují a předkládají jako fakta. Nenabízejí tak jen balík námětů, k nimž má čtenář zaujímat prioritně stanovisko, ale i návod, jaké stanovisko je obecně sdílené, a tedy „správné“ – média v naší analýze zkrátka sehrávají roli aktivních tvůrců konsenzu. (Hall 2007)

Na samý závěr konstatujeme, že námi realizovaná diskurzní analýza má jistě své zřetelné limity, a to jak v rovině detailní teoretické rozpracovanosti, tak v rovině výpovědní hodnoty analýzy. Dalšímu, důkladnějšímu promýšlení se otevírá jednak typologie námětů a typologie vztahů mezi tématy utvářejícími tematickou strukturu diskurzu a jednak téma interdiskurzivity (tj. vztahu analyzované diskurzivní formace k „sousedním“ diskurzům), jehož úlohu podtrhuje například Michel Pêcheux. (srv. Fairclough 1992: 31–34) Co se výpovědní hodnoty týče, má diskurzní analýza poměrně omezený nárok na obecnější platnost svých závěrů – vnesení takových závěrů je nicméně možné například cestou konvenční obsahové analýzy, pro kterou představuje detailní porozumění diskurzu značné ulehčení práce při formulování hypotéz i hledání indikátorů.

Mgr. Jakub Macek (1979) Působí od roku 2007 jako odborný asistent na Katedře společenských věd Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava, současně vyučuje na Masarykově univerzitě. Vystudoval mediální studia a žurnalistiku na FSS MU, nyní je doktorským studentem sociologie tamtéž. Zabývá se převážně sociální teorií nových komunikačních technologií a tematikou mediálních a technologických subkultur. Je editorem Mediálních studií. E-mail: jakub.macek@gmail.com

Mgr. Kateřina Škarupová (1980) Je interní doktorandkou na Katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Vystudovala mediální studia a žurnalistiku na FSS MU. V diplomové práci se zabývala lidmi, kteří vyloučili ze svého života televizi. Nyní píše disertaci, v níž zkoumá vztah mezi televizí a kolektivní pamětí. E-mail: skarupov@fss.muni.cz

Mgr. Vít Kouřil (1975) Vystudoval mediální studia a žurnalistiku na FSS MU, je externím doktorem sociologie tamtéž. Zaměřuje se na politickou ekonomii médií, průmysl populární hudby a vztah médií a neziskových organizací. Je šéfredaktorem časopisu Sedmá generace. E-mail: kouril.vit@gmail.com

Literatura

- Altheide, D. L. – Grimesová, J. N. 2006. „Vojnové progamovanie: Projekt propagandy a vojna v Iraku.“ Pp. 39–65 in *Mediální studia*, r. 1, č. 1.
- Barrett, M. 1994. „Ideology, Politics, Hegemony: From Gramsci to Laclau and Mouffe.“ Pp. 235–264 in *Mapping Ideology*. Ed. Žižek, Slavoj. London – New York: Verso.
- Bauman, Z. 2002. *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta.
- Bellour, R. 2000 [1966]. „Slova a věci: Rozhovor s Michelelem Foucaultem.“ In *Texty – Literární časopis* č. 20 (zima 00/01). (Předmluva a překlad Ivo Hlaváč.) <http://www.inext.cz/texty/No20/rozhovor.html> (6.3.2006)
- Bílek, P. A. 2003. *Hledání jazyka interpretace*. Brno: Host.
- Billig, M. – Schegloff, E. A. 1999. „Critical Discourse Analysis and Conversation Analysis: an exchange between Michael Billig and Emanuel A. Schegloff.“ Pp. 543–582 in *Discourse & Society*, r. 10, č. 4.
- Dijk, T. van (ed.). 1985. *Discourse and communication: New approaches to the analysis of mass media discourse and communication*. Berlin – New York: W. de Gruyter.
- Dijk, T. van. 1999. „Critical Discourse Analyses and Conversation Analyses.“ Pp. 459–460 in *Discourse & Society*, r. 10, č. 4.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. 1995. *Media Discourse*. London: Hodder Arnold.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London – New York: Routledge.
- Foucault, M. 1994. *Diskurs, autor, genealogie*. Praha: Nakladatelství Svoboda.
- Foucault, M. 2002. *Archeologie vědění*. Praha: Hermann a synové.
- Gerbner, G. 1985. „Mass Media Discourse: Message System Analysis as a Component of Cultural Indicators.“ In *Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication*. Ed. Teun A. van Dijk. Berlin – New York: W. de Gruyter.
- Giddens, A. 1976. *New Rules of Sociological Method: a Positive Critique of interpretative Sociologies*. London: Hutchinson.
- Grenoble, L. A. 2000. „Discourse Analyses.“ *SLING2K Workshop*. <http://www.indiana.edu/~slavconf/SLING2K/pospapers/grenoble.pdf> (25. 6. 2007)

- de Gruyter, A. 2002. „Tracking Discourse.“ Pp. 172–186 in *Culture in Mind*. Ed. K. A. Cerulo. New York: Routledge.
- Hall, S. 2007. „Znovunalezení ‚ideologie‘: návrat potlačeného zpět do mediálních studií.“ Pp. 68–79 in *Mediální studia*, r. 2, č. 1.
- McCombs, M. – Shaw, D. 1977. *The Emergence of American Political Issues: The agenda setting function of the press*. St. Paul: West Publishing.
- McGregor, J. 2002. „Restating News Values: Contemporary Criteria for Selecting the News.“ Proceedings of the ANZCA 2002 Conference: *Communication: Reconstructed for the 21st Century*. <http://www.bond.edu.au/hss/communication/ANZCA/papers/JMcGregorPaper.pdf> (6. 3. 2006)
- Torring, J. 1999. *New Theories of Discourse: Laclau, Mouffe and Zizek*. Oxford: Packwell Publishers.
- Vladyka, M. 2002. „Určování agendy (Agenda Setting).“ *Revue pro média* č. 3. http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Heslar/urcovani_agendy.htm (6. 1. 2006)
- Vladyka, M. 2007. *Globální změna klimatu jako sociální konstrukt. (Diplomová práce.)* Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.
- White, C. – Scheb, J. M. 2000. „Impact of media messages about the internet: internet anxiety as a factor in the adoption process in the USA.“ Pp. 181–194 in *New Media & Society*, r. 2, č. 2.